HARVARD COLLEGE
SEP 5 1934
LIBRARY
Dr. A. A. Roback, Cambridge
JP 2601.44

L E E D

ליד

פערטליאריקע שריפט פאר ליד און איבער ליד
יחזקאל א. מ. בראַנשטיין
רעדאַקטאָר
צווייטער יאָרגאַנג, נומער 2. לאָס אַנדזשעלעס. אויגוסט, 1934

חיים נחמן ביאַליק
1873 — 1934

חיים נחמן ביאַליק, דער דיכטער וואָס איז לויט זיינע אייגענע ווערטער געווען „פון גאָט געשיקט" — איז געווען און פארבליבן, דאָס ווידערקול פון אונדזערע נביאים.

מיט דעם כח פון זיין וואָרט האָט ער זיך אריינגעביסן אין דער מאַרטירער־געשיכטע פון אונזער פאָלק; מיט פייערדיקע אותיות זיין נאָמען דאָרט פארשריבן.

חיים נחמן ביאַליק וואָס האָט דער עיקרשט געשאַפן אויף העברייאיש, האָט אויך געהאַט אן איינפלוס אויף אונדזער דיכטונג אויף יידיש.

דער ביאַליק שבעל פה איז נישט אן ערך קלענער פון דעם ביאַליק שבכתב. און די וואָס האָבן אים געקאָנט באַם לעבן, וועלן זיך נאָך לאַנג נערן מיט זיין תורה שבעל פה; זיין פשוטע פאָלקסטימלאכקייט וואָס האָט אים באַלייט ביז אין קבר.

זיין פאָלקסטימלאכקייט האָט אויך גורם געווען דערצו, וואָס ער — דער מלך שבמלכים צווישן אונדזערע מאַרטאלן, די דיכטער אונדזערע — האָט זיך טיילווייז אויסגעלעבט אויף יידיש, אין „זיין" אייגענעם העבראַאיסטישן תל אביב, אויף אן אוממיטלבאַרן אופן.

ביאַליק וואָס איז אין לעבן געווען אַ געשעפטסמאַן און זיך אָפט אליין פארגליכן צו אַ „חוטב עצים", האָט דורך דער פארמיטלונג פון זיין דיכטונג פארבונדן אונדזער נעכטן מיט דעם מאָרגן און אליין פארבליבן די בריק — דער סינטעז — פון זיין דור און אנדערער רענעסאַנס.

ביאַליקס דיכטערישע פערזענלאכקייט וועט פארבלייבן דער שטאָלץ און דער נצחון איבער דעם מענטש ביאַליק, וואָס אז אַוועק אַהין וואוהין אלע מוזן גיין...

„פראָווינץ-שריפטען"

צו די אידישע שריפטשטעלער פון דער אַמעריקאַנער פראָווינץ און קאַנאַדע

חשוב'ע חברים!

די אידישע ליטעראַטור וואָס האָט זיך די לעצטע יאָרן צעבליט און צעצווייגט איבער אַלע קאָנטינענטן, האָט אויך באַקומען אַ תיקון אויף דער אַמעריקאַניש-אידישער פראָווינץ און קאַנאַדע, דורך דער פרעסע, צייטשריפטן און ביכער.

ניו יאָרק, דער צענטער — באַציט זיך צו אונדז מיט גרינגשעצונג; ליטעראַטור ארבעטן וואָס וואַרצלען און קומען פון אונדזער פראָווינץ, ווערן קיינמאָל נישט אָפגעשאַצט ווי עס געהער צו זיין. (פון קיין אויסנאַמען רעדט מען ניט).

איך האַלט, אז מיר, די שעפערישע כחות פון דער אַמעריקאַניש-אידישער פראָווינץ — זיינען שוין לאַנג ראוי צו שטיין — ליטעראַריש קינסטלעריש — אויף די אייגענע פיס. מיר האָבן שוין לאַנג צוריק געמעגט אריבערגיין אויף אייגענע קעסט; ד. ה., זיך פאַראייניקן אונטער איין פאָן — ווי די „יונגע" אין זייער צייט — און אויף אַ געמיינשאַפטלאַכן אופן זאָגן אונדזער וואָרט.

ארויסגייענדיק פון אָט דעם שטאַנדפונקט, האָב איך אויף זיך גענומען די איניציאַטיווע, ארויסצוגיבן דעם ערשטן באַנד „פראָווינץ-שריפטן", וואָס זאָל ארום זיך, אויב מעגלאך — פאַראייניקן אלע צעשפליטערטע און צעוואָרפענע ליטעראַטור-כחות אונזערע, פון דער גאַרער אַמעריקאַנישער פראָווינץ און קאַנאַדע.

מיר פארמאָגן גענוג קינסטלערישע כחות אַזעלכע „פראָווינץ שריפטן" אויסצופילן, און דערמיט צוטראָגן אונדזער צושטייער צו דעם אינהאַלטסרייכן בנין פון אונדזער ליטעראַטור.

די דערמאַנטע „פראָווינץ-שריפטן" דאַרפן אין דער ערשטער ריי אָפשפיגלען אונדזער אייגן לעבן, קינסטלעריש און קולטורעל.

אונדזער סלאָגאַן וואָלט געדאַרפט זיין: מיט דעם פנים צו אונדזער לאַנד!

מיט אביסעל אנשטרענגונג און קאָאָפּעראַציע מצד די אנטיילנעמער פון די פארשידענע שטעט, וואָלט מען אפילו לייכט געקאָנט בייקומען אלע פינאַנציעלע שוועריגקייטן.

איך לאַד דעריבער איין יעדן שריפטשטעלער פון אונזער פראָווינץ און קאַנאַדע, זיך צו שטעלן מיט מיר אין פארבינדונג, צושיקן מאַנוסקריפטן פאר דעם ערשטן באַנד „פראָווינץ-שריפטן" וואָס וועט זיכער דערשיינען, אויב עס וועט נאַטירליך ארויסגעוויזן ווערן די געהעריקע קאָאָפּעראַציע מצד די פארשידענע [illegible] שטעט — אזוי גיך ווי עס וועט זיך אנקלייבן דער נויטיקער אָפקלייב פון צופרידנשטעלנדיקע ווערק.

מיט גרוס און דרך ארץ,
פאר דעם דערפאָלג פון די „פראָווינץ-שריפטן"
יחזקאל א. מ. בראַנשטיין

2710 Winter Street,
Los Angeles, Calif.

פ. ס. — יעדער איינער ווערט געבעטן, זיך צו נישט-פארגעסן איבערצולאָזן אַ קאָפּיע פון די כתבים.

צייטונגען און זשורנאַלן פון אלע פראָווינץ-שטעט, ווערן געבעטן איבערצודרוקן דעם אויפרוף.

Dr. A. A. Roback, Cambridge
HARVARD COLLEGE
SEP 5 1934
LIBRARY

LEED

Quarterly
Publication for Poetry
Edited by
Iambus

2710 Winter Street
Los Angeles, Calif.

Vol. II—No. 2 August 1934

פערטליאָריקע שריפט
פאַר ליד און איבער ליד

ליד

יחזקאל א. מ. בראָנשטיין
רעדאַקטאָר

צווייטער יאָרגאַנג, נומער 2. לאָס אַנדזשעלעס, קאַליפ. אויגוסט, 1934

שלום שטערן

ערשטע נאַכט *)

שטיל.
אַלע שלאָפן.
אַלע וועגן וויים און אָפן..
און פריד און טרייסט
קומט פון דער וואַלדיקער-ווייט.

גלעט משה דאָס ווייסע ליילאַך
און אויף דער פלאַך,
פון זיין ביינערדיקער האַנט,
גלעט זיך דער פיין פון זיינע קינדערישע יאָרן.
און עס רירט די שטיל אַ מורמלעריי פון זיין צע־
בראָכן געמיט:
מאַמע, פאַרלאָזן און אליין ווי דאָס זאַמד אויפן
שליאַך.
ווי דאָס מאָכיקע גראָז אויף אַ שטרויענעם דאַך.
וואָר זיינען געוואָרן דיינע רייד —

דערהערט איזי דער באָרבער,
שאָטנט ער צו אים צו, מיט אַ קאָלדרע אין האַנט.
און ווייך און איינגעמענדיק רואיק זיין קול:
נאַ דיר די קאָלדרע און דעק זיך איין,
אינמיטן נאַכט וועט קאַלט זיין.
און איצט, מאַך די אויגן צו,
קומען וועט צו דיר די היילנדיקע — רו.
ווערט משהן אזוי גרינג פון די איבערגעגעבענע רייד,
גלייך ווי די מאַמע זאָל רעדן און איינדעקן מיט
איר ווינטער קלייד.

מאַכט ער די אויגן צו,
און עס פאַרוויגט אין דרימלענדיקער־רו:
דער שאָרך פון זאַנג.
פון וואַסערן דער פאַל.
פון ווייטן אַ פאַרבלאָנדזשעטער שאַל.
און ער איז נישט איינער,
ער ווערט ליכטיקער און ריינער —

דערנאָך — ווען משה האָט שוין אין חלום,
ליכטיק, קינדעריש געשמייכלט:
צו דער מאַמען וואָס איז אים אַ קעגנגעלאָפן.
צום ברודערל וואָס ער האָט אינדערהיים געטראָפן.
האָט איזי אים איינגעטוליעט, אַ גלעט געטאָן,
און צו זיין בעט צוריקגעשאָטנט.

*) די ערשטע דריי לידער געהערן צו מיין סעריע:
„סאַנאַטאָריע".

אין לאַנד פון טויט

א

אַ קראָ קאַרקעט אויף אַ שטיין.
עמיצער גייט אין וואלד אליין.
און עס פאַלט דער שניי אויפן דאַך.
און עס פאלט דער שניי אויפן שליאַך.
און ליכטיק טוט לבנה שטומען —

ב

איז נישטאָ ווער עס זאָל דעם לעצטן קרעכץ
פארנעמען:
בלוט האָט אַ גאָס געטאָן אויף קאָלדרעס און פעלצן.
צו דער בלינדער ווייסקייט האָט עמיצער די הענט
אויסגעשטרעקט,
און גערופן דער מאַמעס נאָמען.
און שטיל — עס קילט זיך שוין דאָס בינטל ביינער,
די לעצטע פאַרע פרירט אויף זיינע ליפּן.
און קיינער האָט דעם לעצטן קרעכץ ניט פארנומען.

ג

דער פראָסט קאָוועט די וועגן.
אין דער ווייסער שטילקייט,
גליטשט זיך אומעטיק דער שוואַרצער שליטן.
און עס האַלט לבנה אין איין שפּינען
די מעשה פון ליכטיקן באַגינען,
אין לאַנד פון טויט, וואָס קיינער האָט נאָך נישט
געפונען...

ד

שאָטנט אויף אַלעמען די פארשעמטקייט.
עס גאָלדיקט שוין דער מאָרגנשטערן,
באַלד וועט טאָג ווערן:
און פול מיט שרעק און ציטער,
קומען וועט צום ווייסן בעט אַ צווייטער,
ביז אַ שעה וועט באַרוען;
און אַוועק וועט ער, אין לאַנד פון טויט,
וואָס קיינער האָט נאָך נישט געפונען...

ה

אַ קראָ קראַקעט אויף אַ שטיין.
עמיצער גייט אין וואלד אליין.

באַטייליקטע

נחום באָמזע
זישע באַגיש
פינטשע בערמאַן
יחזקאל א. מ. בראָנשטיין (יאמב)
שפרה ווייס
אלטער עסעלין
שלום שטערן

אונטער העלן שאָטן

א

איך זע אייך אלע אונטער העלן שאָטן:
זון־אויפשיין אויף בערג־קעפּ.
דאָס וואַסער שוממ אויף פעלזן־טרעפּ.
און מיר קינדעריש, פאַרגלייבט,
רירן די דרימלדיקע־רו אין בליענדיקן גאָרטן.

ב

און אונזערע פּנימער אומעטיק, פאַרקלערט.
נאָענטע רייד לויכטן וועגן היימישער ערד...
איזיס דין־פאַרברוינטע הענט טרייסטן מיט וואַ־
רימען גלעט,
מאָרגנדיקע וועלט מאָלט זיך יונג, צעהעלט —

ג

ברידער מיינע, קינדעריש פאַרליבטע ברידער,
מיד, שטיל און לויטער,
איך זע אייך ווידער:
בלוט פלעקט אין ווייסע טיכער,
ווייסער פלאַם אין גלידער.
און פון גרינער הויך יאָגן טעג גיך און גיכער...

ד

זון־אויפשיין —
איך בין געקומען איצט אין בליענדיקן גאָרטן.
דער זעלבער שטיין — איך וועל זיך זעצן וואַרטן,
פון אונטער יענעם בארג וועט איר קומען באַלד
צוגיין,
איך וועל אייך רופן, איר וועט דערהערן,
אָט־יעט, מיין פּנים איז נאַס פון טרערן —

ה

ברידער מיינע, קינדעריש פאַרליבטע ברידער,
מיד, שטיל און לויטער,
איך זע אייך ווידער.

בענקשאַפט

רוים, גאָלדענע פלעקן אויפן זאַמד.
די זון אין רו איז אויסגעגאַנגען.
אין די גראָזן שאַרכן שלאַנגען.
און איבער בערג און וואַלד,
אומעטיקע שמילקיים שפּאַנט.

פינטלען אויסאַמאַבילן אויף ווייטע, הויכע וועגן.
א האַרמאָניקע רירט דאָס גרינע שווייגן.
יאָראַש וואָגלט בא נעפּלדיקע ברעגן.
שטיל, פאַרבענקט א געזאַנג מיט נאָגן:
מיידל דו — אין הימישן לאַנד ווי שיין ביסטו!
און מיין בענקשאַפט — שטאַרקער, ברענענדיקער
פון מדבר־דורשט —

פינטלען אויסאַמאַבילן אויף ווייטע, הויכע וועגן.
באַם בריקל שטייט א פערד און וואָגן.
לבנה שפּיגלט זיך אין טייך,
און דאָס געזאַנג איינעטענדיק און ווייך —

באַם פּלויט

פאַרנאַכט.
עס טונקלט דער וועג.
ביימער בלעטערן באַם ברעג.
און מיר געהויקערט אונטער שווערע זעק
שטייען באַם פּלויט:
ווי תמיד, מצבות באַבערדיקט מיט מאָך.
אין האַרץ פון א בוים אויסגעהוילט א לאָך.
דאָרט — יונג, איינזאַם דעם ברודערס קבר שטייט
טנדיק פאַרדעקט.

די ווערטער האַלב פאַרמעקט.
פאַלט די מאַמע אויפן זאַק,
די טרערן טריקענען אויפן פאַרליימיקטן גענוים:
זון מיינער, וואו ביסטו איצט, וואו?! — — —

און אומעטיק, קיל.
פון וואַלד שאַטנט ארוים די נאַכט.
לבנה בלאַנדזשעט אונטער באַרגיקן שליאַך.
און אויפן אָפּגעריסענעם קלויסטער־דאַך,
הוידעט זיך א שיכור'ער סאָלדאַט און לאַכט — —

פאַרוויגט

פאַרוויגט אין שאַרך פון גרינעם גראָז.
דער הימל בלוי, געשליפן גלאָז.
דאָס מאַך אויף שטיין קרישטלט פרייד.
טיפע רו. שטילט אין בוים, אין בלעטער־קלייד.
און די זון אויף העכסטן באַרג האָט זיך אַפּ געשטעלט.

העל און אָפן ווינטלט זיך דאָס קאָרנפעלד.
און בוים, גראָז און בליט,
מיט מיין געמיט זינגט מיט,
זינגט מיט.

דער אלטער וואַגלער

(ליובעלעו מיט ליבשאַפט)

פאַרנאַכט, פאַרשטעלן דעם אלטן וואַגלער באַם גאַרטנטויער.
די שאָטנס [illegible] און א שווערער פרידער.

זיינע אויגן גרויסע, מילדע און א באַנק.
שפּרינגען קינדער אויף א באַנק, יעדן קלאַנג
שמייכלט ער ליבלאַך און הערט לויטער גענויער.
און דאָס האַרץ זיינס ווערט ברייט אַז די שפּיל.

דערזען אים די קינדער, ברעכט זיך אָפּ די שפּיל,
און קלוג, פאַרשעמט א אינגעלע בעט:
א מעשה'לע, א מעשה'לע איך וויל.
גלעט דער אלטער צימערדיק, ווייך זיין קאָפּ,
און אלע זעצן זיך אוים אויפן לאַנגן שפּיל־פּלאַץ.

און בלייבן שטיל.
דערציילט ער: זיינע רייד.
און אַט ווייגן זיינע אין דערוויים.
אַט שוועבט עמיצער אין דער פרייד.
אַט צעזינגט זיך א טיפע פריי.
און אַט ארום. נעפּלדיקער, בלוי.
און רו ארום. נעפּלדיק, אומעטיק.
צווישן ביימער אלעקטרישע לעמפּל.
ברענט אַז האַרץ און אייגנעווינט. פאַרוויגט —
גלים דאָס האַרץ און ווערן גלים
און די קינדער

יקאל א. מ. בראָנשטיין

...ר ליטעראַטור־קריטיקער איז אויך אַ שריפטשטעלער

...ער ענין קריטיק איז אין זיין אויפמיש אין אונדזערע ...ראַרישע אויסגאַבן, נישט דערהפירט געוואָרן צו דער ...שיקער חשיבות. דער סוביעקטיווער צוגאַנג צו דער ...ריטיק, האָט דעם ענין פאַרשמאַלקעפּיקט און פאַר־ ...נאַכט, און אין דעם לעצטן ס"ה איז פון אים בלויז ...געבליבן דער נאָך טעם פון א שטורם אין א גלאָז ...וואַסער.

...ן די אויפגאַבן און דער נויטיגקייט פון ליטעראַטור־ ...ריטיק בכלל, איז בא אונדז לעצטנס זייער א סך גע־ ...רעדט געוואָרן פון דיכטער־עסייאיסטן, געקריוודעטע ...שריפטשטעלער, מיט־און־אָן טאַלאַנט — פסעוודאָ־ ...קריטיקער און דער עיקרשט, פון קליינשטעטלדיקע פע־ ...דאַנטן; ליליפוטן, וואָס דאָס לעבן אליין האָט זיי ...פאַרוועט און אריינגעבראַכט אין דער נישט היימ־ ...לעכער ראָל פון א פאַרמעסטן זיך קעגן דער ליטעראַטור־ ...קריטיק, א שעפּפערישער עלעמענט אין דער ליטעראַ־ ...טור — אויף אן אומבאַהאָלפּענעם אופן.

... ליטעראַטור־קריטיק איז די לעצטע יאָרן בא אונדז ...געוואָרן דער אָפיציעלער אדרעס פון דער אומבאַהאָל־ ...פענע אליין, אין אלע אירע פאָרמען — פאַר זידלע־ ...ריי, בטלנ'ישן פילפול און פאַלשן אָנשטעל, וואָס ...פאַרט קלאַמפּערשט, אין קיינעמס נאָמען — א ...„פּוריץ" פון די פונדאַמענטאַלע אויפגאַבן פון דער ...ליטעראַטור־קריטיק, וואָס ווערט שוין אַנב כמעט ווי ...פאַרגעסן מבטל און פאַרלייקנט, מצד די אומצעליק ...פאַרטיג וואָרט־משיחים פון אונדזער דור הפלגה.

...דער ליטעראַטור־קריטיק אליין, וואָס האָט ליידער ...איז אויסגעפירט צו איר פּאָדערגרונט, צוליב אירע ...ספּעציפירטע און פּראָבלעמאַטישע אויפגאַבן — קיין ...פערזענלאַכקייטן, האָט שוין אפילו אליין ארויס־ ...געבראַכט א גולם־עלעמענט אין אירע אייגענע גבול'ן, ...און באַנטעוועט זיך קעגן איר — דער ליטעראַטור־ ...קריטיק גופא!

...ליטעראַטור־קריטיק, ווי די ליטעראַטור בכלל — ...פאַרלאַנגט קאָנטיק אויך, אין א געוויסער מאָס — אירע ...וואָרט־משיחים; פּסעוודאָ־קריטיקער־שריפטשטעלער— ...פאַראַדירן אין דער ליטעראַטור, אונטער א פאַלשן ...פרייד. באַקטיש — אויף א פרעמדן אדרעס. דערפון ...נעמט זיך דער קוריאָז איז אונדזער פּעריאָדישער ...ליטעראַטור, וואָס דער קריטיקער־פּעדאַנט ...כאַפּט אָן און באַקעמפּט דעם אמת'ן קריטי־ ...קער, וואָס הגם ער איז נישט אומבאַרירבאַר, אים מעג ...מען אויך קריטיקירן — שטייט ער אָבער גלייכצייטיק ...אויף עקשנות'דיק אין פעלד, מעשה שריפטשטעלער ...אחריות — אלע סעזאָנען פון יאָר, און פירט ...אויסגעהאַפּט און אומקאָמפּראָמיסלעך דורך זיינע ...משרתּ'ן אין דער ליטעראַטור, פון וועלכער ער ...איז א וויכטיקע רינג אין דער קייט.

...דער גולם־עלעמענט וואָס האָט זיך אריינגעכאַפּט אין ...דער ליטעראַטור־קריטיק גופא, פאַלט אזוי זיך צענויף ...מיט זיינע ווילאָזן אָנשטעל פון די דערמאָנטע ליליפוטן, ...אויף זיינען אזוי אויבנאויפיק און ענלעך איינע צו די ...אַנדערע, אז מ'דאַרף זיך ניך איבעריקס אָנשטרענגען

זייערע כוונות צו באַנעמען, אויב מ'דאַרף זיי איבערהויפּט באַנעמען — — צו פּראָוואָצירן די קריטיק אין אן ארויסרוף, איר צו שענקען, כאָטש אויף אזא אופן — אביסעלע אויפמערקזאַמקייט..

אין הויך אָפענעם קאַמף קעגן דער ליטעראַטור־קריטיק, איז דער דיכטער־עסייאיסט און געקריוודעטער שריפט־שטעלער, אזוי גוט ווי דער פּסעוודאָ־דיכטער און קליינ־שטעטלדיקער פּעדאַנט — איינגאַנצן אריבערגעשפּרונגען דעם גדר פון אָנשטענדיגקייט, און רעדוצירט דעם ענין קריטיק צו דער פלאַכקייט פון פּערזענלאַכער קריוודע און פּערזענלאַכן אָנפאַל אויף דעם ליטעראַטור־קריטי־קער, וואָס האָבן זיך שוין צוליב דעם אליין במילא אויסגעטאָן פון יעדן געפיל פון זעלבסט־חשיבות און אחריות פאַר דעם וואָרט, און זיך אליין אוועקגעשטעלט אין דעם צענטער, ווי א מליץ יושר פאַר א ליידינ־קייט אין דער ליטעראַטור.

דער דיכטער־עסייאיסט, וואָס איז אַנב מער דיכטער ווי עסייאיסט, אפילו אין די עסייען זיינע — האָט זיך דאָ, ניט ווילנדיק — ארונטערגעגליטשט פון הויך דרך הישר און בלינד זיך אוועקגעשטעלט אין איין ריי און אויף איין מדרגה מיט דעם פּסעוודאָ־דיכטער און קליינשטעטלדיקן פּעדאַנט, ווען ער אליין באַ־קעמפט — אין גרונט גענומען — באַוואוסטזיניק, אָדער אומבאַוואוסטזיניק — מיט זיין פּאָזיטיווער אר־בעט אין דער ליטעראַטור, די לידער און עסייען זיינע.

דער קריטיקער ווידער איז אָפּטמאָל צוליב דעם אוועק־געשטעלט געוואָרן אין דער לאַגע פון א דעפענסיוון סאָל־דאַט, וואָס האָט זיך מאָמענטאַל פאַרוואַנדלט אין דער פּאָזיציע פון אן אגרעסיוון קעמפער, פאַר זיין וואָרט און אמת אין דער ליטעראַטור. און לויט זיין געזעלשאַפטלאַכן פּנים — פאַרנעם פון זיין ארבעט, וואָס באַזירט זיך אויף ליטעראַטור־קענטעניש און עסטעטיש־קינסטלערישער, עסטעטישער וועלטאַנשויאונג — האָט ער דעם אָנגריף קעגן זיך פאַרוואַנדלט אין רויך, איבער וועלכן ער אליין האָט זיך דערהויבן צו דער נאַטירליכער הויך פון זיין באַרוף — צו דעם באַשאַף פון ריינער ליטעראַטור־קרי־טיק.

קריטיק, ווי א געזעלשאַפטלאַכע פונקציע, ליטעראַטור — איז אן אָרגאַנישער טייל פון דער ליטעראַטור, פון וועלכער זי ווערט באַווירקט און ווירקט אויף איר געגנזייטיק אויך צוריק. הערפאַר איז דער ליטעראַטור־קריטיקער נישט קיין שומר פון א פרעמדן גאָרטן, נאָר א גלייכבארעכטיקטער בוים פון דעם גאָרטן גופא. דער ליטעראַטור־קריטיקער איז אויך ניט קיין שומר דערפאַר, ווייל עס האָט אים ערשטנס קיינער ניט אוועקגעשטעלט ווי א געדונגענעם שומר, און צווייטנס דערפאַר, ווייל ער איז הויפּטזעכליך אליין געקומען אין דער ליטעראַטור, ווי דער אל־געמיינער שריפטשטעלער — אויף דעם חשבון פון זיין אייגענעם באַרוף, וואָס איז פריער פון אלץ און אונטער אלע אומשטענדן, אָפּהענגיק פון זיין אייגענעם ווילן. וואָלט ער אָבער געווען בלויז א „שומר", ווי אנדערע „חכמים" ווילן האָבן — וואָלט ער נעראָפּט זיין אָב־ליגאַטאָריש, צו שרייבן וועגן יעדער שטות'עריי וואָס שווימט ארויף אויף דער ארענא און באַווייזט זיך אין די גבול'ן פון דער ליטעראַטור, מיט דער פּרעטענזיע אליין צו זיין ליטעראַטור. גליקלאַכערווייז, איז לעת עתה נאָך ניט אזוי! דערפאַר איז דער ליטעראַטור־

קריטיקער פאַרלויפיק בלויז אַבליגאַטאָריש צו זיין איי־גענעם געוויסן, פרייען ווילן, געשמאַק און זשאַנער. דערפאַר שרייבט ער (שאַפט), ווען, וואו, ווי אזוי, און דער עיקרשט — איבער וועמען ער אַליין געפינט פאַר נויטיק צו שרייבן. דערפאַר איז דאָ אויך ניט וויכטיק דער קליינשטעטלדיקער עליה־מנהג מיט וועלכן דער פסעוודאָ־דיכטער און פעדאַנט חנ׳דלט זיך אזוי; ס׳איז אבסאָלוט ניט וויכטיק, צי דער אַלגעמיינער שריפטשטעלער גייט, אין דער ליטעראַטור — פריער, און דער ליטעראַטור־קריטיקער, וואָס איז אַן יעדן צווייפל אויך אַ שריפטשטעלער — לעבן, אָדער הינטער אים, צי פאַרקערט. וויכטיק איז דאָ בלויז די ראָל פון דעם ליטעראַטור־קריטיקער; די ראָל פון אַ קריעאַטיוון און קאָנסטרוקטיוון מיטשאַפער און באַשאַפער פון אייגענע ליטעראַטור־ווערטן.

די פריווילעגיע פון דעם ליטעראַטור־קריטיקער פאַלט דאָ דעריבער צונויף, מיט דער פריווילעגיע פון דעם אַלגעמיינעם שריפטשטעלער; ביידע געהערן זיי צו איין שטאַם; ביידע זיינען זיי צווייגן פון איין בוים — פון דער ליטעראַטור.

און אז סע קומט הער פסעוודאָ־דיכטער, אָדער דער „פּאָעט” — מיט צונויפגעשטיקעוועטע טענות קעגן דער ליטעראַטור־קריטיק, צונויפגעשטיקעוועט — ווייל ניט אייגן און ניט ניי — וואָס פאַרמירן זיך קונציק אין אַ געוועב פון שפינוועבס, מיט דער כונה צו מאַכן דעם איינדרוק, אז ער האָט גאָט אַליין אָנגעכאַפּט בא די פּיס, קומט דער ליטעראַטור־קריטיקער, ווי אַ מענטש מיט חשיבות און טאָלעראַנץ צו אַלץ אין שייכות מיט ליטעראַטור — לאָזט זיך אים „אַראָפּרייַדן פון האַרץ”, וויפל זיין האַרץ גלוסט נאָר אַליין; הערט אים אויס געדולדיק, כאָטש עס דענערווירט אים אָפט די עם הארצות און אומבאַהאָלפנקייט פון דעם באַטרעפנדן פסעוודאָ־דיכטער — און שטעלט אים מיט איין שאָס אוועק אין שאָטן, ווי פאַרצייטן אַ חדר־ייִנגל אין קונע — מיט דער הילף פון עטלאַכע געציילטע פּאַראַגראַפן, אין פולן הסכם מיט דער מאָדערנער עוואַנגעליע פון שריפט־שטעלעריי; צו גיבן אַ מאַקסימום געדאַנק דורך דער פאַרמיטלונג פון אַ מינימום ווערטער. און אויב דער פסעוודאָ־דיכטער לערנט, ווי געוויינליך — דערפון גאָר־ניט, איז דאָס זיכער ניט די שולד פון דעם ליטעראַטור־קריטיקער, וואָס בייט צוליב דעם ניט אויף קיין האָר אַפילו, זיין גייסטיקע סטרוקטור און פיזיאָנאָמיע. דער פסעוודאָ־דיכטער ווידער, ווערט אָבער צוליב דעם ניט קיין דיכטער, נאָר האַלט אויף זיין פּנימלאָזע פיזיאָנאָמיע פון אַ „דיכטער” אין גענזנפּיסלעך...

קריטיק נעמט קרעאַטיוו אַרום די ליטעראַטור פון אַלע מעגלאַכע ווינקלען; שויבערט און טאַשט איר פּאַ־נאַנדער פון אויבן אַראָפּ און צוריק, מיט דער הילף פון לאָגיק, וואָס אַסאָציאירט זיך מיט דעם באַשאַפענעם לעבן פון דעם דיכטער, ווי דער פּועל יוצא פון דעם לעצטנס עמאָציעס. און כאָטש די ליטעראַטור איז דער וויכטיקסטער אָנלען־פּלאַץ פאַר דער קריטיק, אויף וועמענס הוקנביין עס פאַרמירט זיך איר אייגענער געבוי — פירט זי אָבער פאָרט אַן אייגן לעבן, ווי אַ זעלבסט־שטענדיקער אָביעקט, אַן וועמען איר אַספּיראַנט — די ליטעראַטור — נויטיקט זיך, ווי אַ פאַרמיטלערין צווישן איר — די ליטעראַטור — און דעם לייענער. די קרי־טיק דינט גלייכצייטיק אויך ווי אַ סטימול פאַר דעם געבוי און אויפוואוקס פון דער ליטעראַטור.

די ליטעראַטור ווירקט אויף דעם לייענער עמאָציאָנעל, די קריטיק — מיט איר לאָגיק און געוואונענער קלאָר־קייט — ווירקט גלייכצייטיק אויף ביידע; אויף דעם לייענער, אזוי גוט ווי אויף דער ליטעראַטור גופא, וואָס באַנייט זיך אונטער איר איינפלוס; ווארפט פון זיך אַראָפּ דעם טפל און בלייבט בא דער עשירות פון איר עיקר.

ליטעראַטור, ווי אַ בוים — איז צעצווייגט אויף אַלע מעגלאַכע אופנים. אַ בוים, ווי אַן אָביעקט — איז שיין פאַר דעם מענטשלאַכן אויג, אין זיין נאַקעטקייט אין הערבסט, ווי אין זיין באַבלעטערטקייט אום זומער; אין זון — ווי אין שאָטן. העדזעלבער בוים אַנדערשט זיך אָבער אין זיין אָפּשפּיגלונג אין אונדזער נעמים, ווען אַן אומגעריכטער ווינט שויבערט פאַנאַנדער זיינע צווייגן. דערזעלבער בוים, צו וועלכן מיר זיינען אפשר פריער — פון געוואוינהייט — שוין געווען גלייכגילטיק, הויבט פלוצים צו אונדז אָן צו רעדן אויף גאָר אַן אַנדערער שפּראַך, בא דעם אַריינמיש און אויפשוויבער פון דעם ווינט. מיר ווערן פלוצים אָנגערעגט, עמאָציאָנעל צו באַנעמען דעמזעלבן בוים אַנדערש, גאָר אַנדערשט — ווי פריער.

דער ליטעראַטור־קריטיקער אין דער ליטעראַטור, האָט דיזעלבע שליחות ווי דער ווינט פאַר דעם בוים. מיט זיין אַנאַליטיק, סטיל און וויסן, שויבערט ער פאַנאַנדער אַ קונסטווערק, מיט דעמזעלבן רייץ און חן, ווי דער ווינט שויבערט פאַנאַנדער אַ בוים. און דאָס וואָס איז פאַר אונדז פריער געווען פאַרהוילן, ווערט פאַר אונדז מיט אַמאָל קלאָר.

אין דעם ליגט זיין נצחון!

דער קריטיקער האָט די פּאָטענץ זיך איינצולעבן אין אַ קונסטווערק, ווי דער קינסטלער אין זיין עמאָציע. אויף אַ זיגזאַגישן אופן טראָגט ער צו זיין צושטייער צו אַ קונסטווערק, וואָס פאַרמירט זיך אין דעם סטיל פון זיין אייגענעם אויסטייטש. זיין אַרבעט ווערט אזוי אַרום דערפירט צו דער זעלבסטשטענדיקייט פון אַן אייגענער דערגרייכונג, כאָטש ער איז דערצו אָנגערעגט געוואָרן פון דעם קינסטלערישן ווערק איבער וועלכן ער שרייבט.

אין דעם ליגט זיין דערגרייכונג.

אין דעם ליגט אויך זיין עקזיסטענץ־באַרעכטיגונג, ווי אַ זעלבסטשטענדיקער אָביעקט — ליטעראַטור־קריטיקער.

דער דיכטער־עסייאיסט ווידער, ווי געזאָגט — איז פריער פון אַלץ, און אַלעמאָל — דיכטער. ער איז אָבער אונטער קיינע אומשטענדן ניט קיין קריטיקער. ער איז דאָס נישט שוין צוליב דעם אַליין, וואָס די דיכטונג אין זיין פּראָזע פאַרנעמט בא אים דעם אויבנאָן, אומ־מיטלבאַר. דער דיכטער־עסייאיסט, מיט אַ חוש פאַר הומאָר — וועט זיך דעריבער קיינמאָל אַליין ניט באַ־טראַכטן פאַר קיין קריטיקער שוין צוליב דעם אַליין, ווייל עס וואָלט געווען אַ ווידערשפּרוך צו אים אַלס דיכטער, וואָס וואַרפט בטבע פאַר דעם פּראָפעסיאָנעלן ליטעראַטור־קריטיקער, אין אַ מאָמענט פון דערפילן זיך ניט־דערשאַצט, אַנטוישט און געקריוודעט — אז ער, דער קריטיקער — איז אַן עקר...

די עסייען פון דעם דיכטער־עסייאיסט דאַרפן דעריבער אין בעסטן פאַל באַטראַכט ווערן, ווי דער טיילווייזער קינסטלערישער אני מאמין פון דעם דיכטער, וואָס האָט אַריינגעבראַכט באַוואוסטזיניגקייט אין זיין ליטעראַ־טור־אַרבעט, דורך דעם אַגוועגנד פון דער קורצער עסיי־כאָטש זיינע עסייען באַזירן זיך בטבע, ווי אַן אויסריי

[…]אַר עפנטלאַכער עקספּרעסיע — אויף די אַרבעטן פון [אַנ]דערע דיכטער. אַזעלכע עסייען זיינען אַגב, דער דאַנק־[ב]אַרסטער מאַטעריאַל און שליסל צו דעם שאַין־קאַמער [פ]ון דעם באַטרעפנדן דיכטער־עסייאיסט.

[…] דער דיכטער־עסייאיסט קען אויך ניט באַטראַכט ווערן [פ]אַר קיין קריטיקער צוליב חעם, וואָס ער אַליין ליגט [ג]עוויינלעך מער געוויכט, און אַרבעט אויך זיכער מע־[ר]ער — אויף זיינע דיכטערישע אַרבעטן, ווי אויף זיינע [ע]סייען. און דער וואָס וויל זיך ספּעציאַליזירן אויף איין [ג]עביט, מוז — נויטוועדיקערווייז — מקריב זיין מיט [ד]עם צווייטן. פון קיין אויסנאַמען רעדט זיך דאָ בכלל ניט.

[…] דער ליטעראַטור־קריטיקער ווידער פילט אויס אַן אייגן [ע]רט אין דער ליטעראַטור אויך צוליב דעם, וואָס דער [צ]וואַפּ פון זיין אַרבעט — דאָס פאַרטיפן זיך און קלאָר [מ]אַכן ליטעראַטור, צו דער בעסטער צופרידנשטעלונג [פ]ון זיין ליטעראַטור־וויסן — ווערט אויסשליסלעך גע־[ש]טעלט אויף זיין קריטיק־אַרבעט, ווי דער דיכ־[ט]ער, אויסשליסלאַך און בלויז — אויף זיין דיכ־[ט]ונג.

[…] דער אָנפאַל אויף דער קריטיק איז בכלל ניט קיין [ג]ערעכטער, דער עיקרשט מצד דעם שריפטשטעלער מיט [פ]רעטענזיעס אויף אחריות פאַר זיין וואָרט. דער [ע]רנסטער שריפטשטעלער נוצט בטבע אויס זיין ענער־גיע, באַם פיילן זיינע ווערק, ביז צו פּערפעקציע — בא זיין שרייב־טיש; דאָ הויבט זיך אָן און לאָזט זיך אפשר אויך אויס, זיין אַרבעט. דער ערנסטער שריפט־שטעלער איז בטבע אויך — ווייטזיכטיק; מיט זיינע בליקן טיפט ער זיך אריין און אריבער די גרעניצן פון דער צייט אין וועלכער ער לעבט. ער, מער פון אַן אַנ־דערן — ווייסט, אז דער לוין פאַר זיין אַרבעט ליגט קודם כל אין דעם באַשייד, פאַרטיפונג און שלמות פון דער אַרבעט גופא. די אָנערקענונג קומט בטבע זעלטן און ניט אָפט אין דער ריכטיקער צייט (דאָס איז אַגב נישט קיין אַקסיאָמע); אָפט נאָך דעם טויט, אָפטער נאָך — ניט בא זיך אין שטאָט און אפשר אויך ניט אין דעם אייגענעם לאַנד. אזוי ווי אָבער קינסטלערישע אַרבעטן זיינען אָבער פריער פון אַלץ אַן אויסדרוק פון זעלבסט דערקענטעניש, איז שוין במילא דער גורל זיי־נער זיך צופרידנצושטעלן מיט זיינע אייגענע דערגריי־כונגען, אויף וויפל זיי באַפרידיקן זיין אייגענעם קרי־טעריום. און טרייסטן מעג ער זיך אויך דערמיט, וואָס דער ליטעראַטור־קריטיקער איז אויך, און אפשר נאָך אין אַ גרעסערער מאָס — אונטערוואָרפן דעמזעלבן גורל; דעם גורל פון אַן אַקטיוון אַנטיילנעמער און ציגעל־טרעגער אין דער ליטעראַטור — דער גורל פון אַ שריפטשטעלער.

נחום באָמזע

ליד צו דאָקטאָר גילאָטין

צום יאָרצייט פון גילאָטין האָט די פּרע־סע געלויבט זיין „הומאַניטאַרע” דער־פינדונג. (פון דער „קראַניק”)

[וו]אָס זענען מיר געווען פאַר דיר, מיר הונגעריקע,
[מ]יר שוועבנדיקע שאָטנס פונ׳ם לעבן,
[וו]אָס זענען מיר געווען אַן דיר, אַ הייליקער גילאָטין,
[ווע]ן ס׳האָט דער טויט געלויערט אין דער שוואַרצ־
קייט פון אַ לאַפּע,
[ווע]ן ס׳האָט דער טויט געררוט אין אַ תליה׳דיקן
שטריק, —
[א]ון ווער האָט דען געזאָרגט פאַר זיי, די הונגעריקע,
[א]ז נישט דו, אַ דאָקטאָר גילאָטין,
[ווע]ן נישט געוואוסט עס האָט די וועלט פון דיין
טויט־מאַשין.

[או]ן אז ס׳איז אַ מענטש מיט אויגן שוואַרץ־
פאַרבונדענע

[ג]עשטאַנען בא דער טויטן וואַנט
[או]ן געזען זיין היים, זיין שטילע היים
[או]ן אויערן האָבן שטיל געהערט פון קינדער דאָס
געוויין,
[או]ן ווער האָט דען געקלערט דאַפון, אז לייכטער
זאָל דער טויט אים זיין,
[א]ז נישט דו, אַ אינגנאַסי גילאָטין —
[ווע]ן נישט געוואוסט עס האָט די וועלט פון
דיין טויט מאַשין.

[או]ן אז ס׳האָט אַ קאָפּ פון מאַרך און ביין
[גע]קלערט פון קעלערס טונקלע און פון זונען־שיין —
[ה]אָט אַ מענטש געצויגן שטריק אַרום זיין האַלז
[או]ן אַ צונג אַ בלאָע האָט געשטרעקט זיך צו דעם
ליכט,
[או]ן ווער האָט דען געקלערט דאַפון, אז לייכטער
זאָל דער טויט אים זיין,

אַז נישט דו, נישט דו, אַ אינגנאַסי גילאָטין,
ווען נישט געוואוסט עס האָט די וועלט פון דיין
טויט־מאַשין.

און דערפאַר, וואָס ס׳האָט דיין האַרץ געוויטיקט
איבער אונזער פּיין,
ווען אויפגעגאַנגען ס׳איז דורך נעכט פון שטאַרבנ־
דיקע דאָס געוויין —
וועלן מיר, די לעבעדיקע, באַזונגען דיין אומ־
שטאַרבלעכקייט,
ווייל וואָס וואָלטן מיר געווען אָן דיר, אַ הייליקער
גילאָטין,
ווען נישט געוואוסט עס וואָלט די וועלט פון דיין
טויט־מאַשין...

קינדער

צוליבן שרעק פון באַנדיטן־אָנפאַלן ווערן די קינדער פון די אַמעריקאַנער מיליאָ־נערן געהיט פון דעטעקטיווס. (פון דער „קראַניק”)

אייערע קינדער זענען שטילע האַרציקע מאַטיוון,
אייערע קינדער היטן דעטעקטיוון.
אונזערע קינדער וואַלגערן פריי זיך איבער אָרימע
קוואַרטאַלן,
ווערן אָנגעבלאָזן פונ׳ם הונגער ווי די באַלן;
שטילער הונגער אין געדערים,
אין די הערצער — ווילדער כעס,
שפּאַנען, שפּאַנען אונזערע קינדער
מיט געזאַנגען איבער גאַס.
אייערע קינדער אין סאַלאָנען, ווי די גלעקער פון
אַ שליטן,
אייערע קינדער שרעקט מען מיט באַנדיטן;
אונזערע קינדער זענען שטורמיקע מאָטיוון,
היט מען זייער גאַנג אויך מיט דעטעקטיוון...

אַלטער עסעלין

לידער מיינע

לידער מיינע,
קוילן שוואַרצע און גאַליק ביטערע, —
איך באַשווער אייך: זייט געטריי מיר.
די, וואָס לעבן ניט ווי איך —
זאָלט איר ניט דערגרייכן,
עס זאָל מיין צער ניט טיפער ווערן
און מיין שאַנד ניט גרעסער.

לידער מיינע,
טרייסטנדיקע און אַראַראַ-קלאָרע,
איך באַשווער אייך: זייט געטריי מיר,
דעם, וואָס פייניקט זיך ווי איך,
וואָס האָט שוין אַלץ פאַרלאָרן —
אָך, אים וועט שוין ניט גרייכן
דער טרייסט פון מיינע לידער...

טריאָלעטן

דער וועג צו גאָט איז אָן באַגלייטער
און ווי אין זינק-זאַמד דינע טריט,
שפּור און ריכטונג — אַלץ פאַרוויט ער,
דער וועג צו גאָט איז אָן באַגלייטער:
ברוינער מדבר, ברייט צעשפּרייטער,
נאָר הויך און ווייט — אַאַזים-כשוף ציט
אין וועג צו גאָט, — איז אָן באגלייטער
און ווי אין זינק-זאַמד דינע טריט.

איך זאָג אייך שטריינג און זאָג אייך אָפן:
איך גלויב נאָך אַלץ אין וואָס איר לעסטערט.
איך, וואָס בין פון אייך אַנטלאָפן
זאָג אייך שטריינג און זאָג אייך אָפן:
איך האָט דעם אומגליק נאָר פאַרגרעסערט,
איך האָט אליין דעם וועג פאַרפעסטעט —
איך זאָג אייך שטריינג און זאָג אייך אָפן:
איך גלויב נאָך אַלץ אין וואָס איר לעסטערט.

דער באַריער

סער אייזיק ניוטאָן און עמאַנועל קאַנט,
ווער האָט געלייגט דעם באַריער צווישן מיר און
אייך?
איך שטיי ווי פאַר אַ וואַנט בּאַ אייער קעניגרייך,
איך, דער ערן בירגער פון אַ וואונדער-לאַנד.

איך האָב אַ דימענטענעם שליסעלע געמאַכט,
מיט מיינע הענט האָב איך אים אויסגעשליפן,
ביז פון די פינגער האָט שוין בלוט גענומען טריפן—

אויפצושליסן די זון אין מיטן נאַכט.
איך גיי אמאָל אַדורך די ברייטע קאָרידאָרן
פון געטע, דאָסטאָיעווסקי און שעקספּיר,
איך וואונדער זיך ווי גרינג מיין שליסעלע עפנט
יעדע טיר.

הילפלאָז שטיי איך צעטומלט און פאַרלאָרן
בּאַ די טירן אייער — אַ זינגענדיקער שוואַן,
איך, פּאָעט, טיף-פילנדער פאַרשעמטער אָרימאַן.

האַרבסט

ווייט, ווייטער פון דער לבנה,
טיפער פון דעם פאַרזונקענעם רעגן
איז אוועק דער פרילינג.
ער האָט אַלץ מיטגענומען.
איצט איז האַרבסט אין קילן קופער.
דאָס וועלקונג פון האַרבסט איז פול און טיף:
קאַלטער פייכטער הויך פון גערטענער נאָך רעגן
חלף'ט איבער בראָנזע פלאַכן און צוויטן,
בלייכער בורשטין גלימערט אויף די דינע בוימער—
פלעק אויף פלעק ווי פלאַצנדיקע זייפנבלאָזן.
פאַרטיליקט איז דער גלאַנץ פון גרינס,
פאַרשטומט זיינען די ברייטע וואַלד-מעלאָדיעס,
דער זיסער ריטם פון סימפאָנישע אינסעקטן,
טויט איז דער הייליקער אַנטהעם.
די געלע לבנה מעדעטירט אין הימל, —
ווי אומעטיק זי קוקט אין זילבערנעם וואסער.
דער טרויער שטראָמט אויף דער נאַקעטער ערד.
איינזאָם איז די נאַכט.
דו, — מיין נשמה.

סאַן וויטוס — מיין שכן

שוין לאַנג אז עס דאַרף ניט קיין אָנלען-שטעקן
סאַן וויטוס, דער לאַמער שכן מיינער.
ער האָט ביסלאַכווייז זיך אויסגעלערנט
דעם פלינקסטן האָזנשפּרונג
און לאַכט פון געפאַרן,
אים אַרט ניט די וואָרנונג פון די פעלזנברעכער:
— „העי! אזויפיל גע'נזוק'טע!
צעשמעטערטע, פאַרגעסענע"...
ווער האָט עס אים די אויגן געעפנט
ער זאָל דערזען דעם צעבראָכענעם צעפּטער,
וואָס האָט אים יאָרנלאַנג געפייניקט מיט הכנעה.
איצט גרויסט ער זיך, דער שכן מיינער:
ער וועט שוין מער קיינעמס רענצעלאַך ניט טראָגן:
דעם אייגענעם פאַרטפעל וועט ער עפענען, —
דעם אוצר פון באַהאַלטענע דערפאַרונגען:
„גע'מום'טע פעכטן ניט מיט שווערדן",
„יעוונוכן שפּילן אויך אין ליבע",
איצט זינגט ער אָקס-מוטיקע מאָדע-לידער,
רעפריינען מיט טומלדיקע ווערטער.
און ווערטער זיינען ווערטלאָז און שיין,
שענער נאָך פון פרויען און בלומען —
זיי שיינען אפילו ווען מע שענדט זיי
אין טעפּעלאַך פון שמעלצענדיקן בליי,
און אז מע זעט זיי אויפן גלאַנציקן פּאַפּיר —
מיינט מען אז ס'איז טעקסט פון ברית חדשה,
איז כאָטש נעם און בינד עס אין פאָליאַנט,
קני זיך און וויין אויף דעם, און וויין מיט דעם.
נאָר דער איינזאַמער וואָס האָט פאַר גאָט געשוואָרן
צו וואַרטן אויף דעם הויך געפּרייזטן אויסלייז,
שווייגט —און שמייכלט אין זיין רייכן טרויער,
ווען ער זעט דעם לאָמען שכן מיינעם טאַנצן...

...ישע באַגיש

אַ פרוי אין אָונטיקן שפּיגל...

...שטייט אין אָונטיקן שפּיגל אַ פרוי
...אָן שאַרפע קאַרבן שניידן זיך אין שטערן אריין.
...טייט אויף אַ פערלדיקע טרער אין שיין
...ן געשליפענעם שפּיגל-בלוי.

...קט זי: אויף איר פּנים ווערט גערונצלט די הויט,
...קוואַנדענער גלי לעשט זיך אין בליק —
...ייס זי: ס'האָבן אירע יאָרן פאַרבליט
...ים שפּינראָד אין פאַבריק.

...ינט זי אויף די האַנט, אַ באַריר איבער לייב,
...י ברוסטן—דאַר. די באַקן—איינגעפאַלן.
...ין בלוט אַנטדרימלט באַגער צו ווערן ווייב...
...ן אין אויג ברענען אויף שוואַרצע וואַלן.

...ילט זי די יאָרן, וואָס האָבן פאַרבליט
...ן זינגט אויף איר לעצטן שפּינראָד-ליד.

...ין אָונטיקן שפּיגל, שאַרלאַך רויט
...טערט אויף שווינדזיכט-טויט...

שעפּסן-אויגן

...עפּסן אויגן זענען תמיד
...ילכע גוטע, מילדע.
...ן שעפּסן אויגן בליקט אַרויס
...ן שרעק, אַ ווילדע
...אַר בוינע און פאַר שעכטן.

...קענסט זיי נישט פון נעכטן...

...ין!
...ן ס'הויבט זיך אויף און פאַלט אַראָפּ
...געשריי
...ן שעפּסן העלזער צו דער שחיטה אויסגעצויגן,
...יליקט זיך שטיל אַ תפילה
...ן שעפּסן אויגן...

...ן, לייז אוים!
...ן ס'הייליקט זיך אַ ברכה אויפן שאַרף פונם חלף...

שטעלט אויף צלמים...

...שטעלט אויף צלמים אויף די ראָגן,
...ן קניען וואַנדערער אין וועג.
...ן געבעט גייט אויף די לינדערונג פון פּלאָגן,
...ן געבעט גייט אויף די טונקעלקייט פון טעג.
...שטעלט אויף צלמים אויף די ראָגן,
...ן קניען וואַנדערער אין וועג.

וועלן גייער קומען און פאַרבייגיין,
מיט בלייכע, לעשנדיקע הענט
אונטערטראָגן קרענץ פון דעמער
דעם לעצט פאַרגייענדיקן בלענד.
וועלן גייער קומען און פאַרבייגיין,
מיט בלייכע, לעשנדיקע הענט...

טויט אין שפּיטאָל...

צאַרט, ווי דער גלעט פון אַ מאַמע האַנט
און זאַנפט
ווי אַן אָוונט אין אַפּריל,
גייט אויף די זון איבערן שפּיטאָל —
אַ ליכט שפּיל פון בלוי און גאָלד.

פאַלט —
דורך אָפּגעהילטע שטאָרן
אַ בלוטיק געפלעקטער
זוניקער שטראַל
אויפן פּאַרקעט.

פון בעט צו בעט
שאַרן זיך שטיל,
אין לאַנגע, ווייסע שירצן,
בלאָנדע קראַנקנשוועסטער.
אויף רויטע ליפּן
ציטערט,
אַ ווינדיק בלויער שמייכל.
און אין די האָר
גייט אום
מיט לייכטע, שטילע טריט
דער טויט...

אָונטיקע פינגער

אָונטיקע פינגער שפּילן
אויפן ווינט,
ווי צאַרטע, שלאַנקע פרויענהענט
אויף קלאַווישן.

אויף טונקעלן סאַמעט
פון מיינע פענצטער שטאָרן
פאַלט לבנה-שיין
ווי זילבערנער בראָקאַט
אויף טונקעלן געוועב.

ציטערן,
טונקעלע שעה'ן
און וועבן זיך
מיטן שיין
פון ווייסן שטערנליכט,
ריזלט אינם בלוט די שטים פון טויט...
— — — — — — — — — — — —

ס'דרימלט איצט אין בלוט
די שעה פון ליכט...

שפרה ווייס

משפחה

מיינע באבעלעך האָבן אודאי ניט געטראכט
אז אין וויטע אומרואיקע נעכט,
וועט זיך אין מיר צעזינגען זייער ניגון;
זייערע גוטע פּנים'ער וועלן זיך מיר שטעלן
פאַר די אויגן,
און פון זייערע צוקנייטשטע גלידער
זאָלן דורך מיר זיך וועבן לידער.

עס וואָלט מיין יונגע מאַמעלע
האַרציק זיך צולאכט
און צום אמת זיך צונאָסן,
וואָס איך — אַ ניט-געדאַרפטע —
זאָל זי גאָר קיינמאָל ניט פאַרגעסן;
פון איר ליבשאַפט, אין די תפלות פון איר סידור —
ז[illegible] וייטע טעג מיך צווינגען
[illegible]רייבן איר אין לידער.

[illegible]מען זאָל מיין גוטן טאַטן
[illegible]ריעקן פון קבר,
[illegible]ט ער זיך אויף טויט דערשראָקן;
[illegible] וואָס ווייס אפילו ניט וואו עס ליגן
[illegible]ע ביינער, זיינע גלידער —
[illegible]ל פירן אים און קריצן
אין שורות און אין לידער.

מיינע שוועסטער, מיינע ברידער,
מיינע פעטערס און מומעס,
מיין שיינע אָרימע משפחה
וואָלטן מיך געשאָלטן, צי געגעבן
מיר זייער ברכה.

זיי — דאָס בלוט אין מיינע גלידער —
לאָזן מיך ניט רוען, לאָזן מיך ניט לעבן;
דעם אויבנאָן זיי אָפּגעגעבן —
מיינע שורות, מיינע לידער.

אַ טראָפּן אין ים

יעדן טאָג שנייד איך די אָדערן
וואָס האלטן מיך פאַרקניפּט
מיט טויזנט קליינינקייטן.

ווי א טייך אין אַ ים
גיס איך זיך אריין
אין צעכוואַליעטן לעבן.

איז מיר וואויל צו זיין
אַ טראָפּן אין ים,
וואו שטאָלענע שיפן זעגלען צו נייע וועלטן.

מיין ניט-געלעבטער לעבן

מיין ניט-געלעבטער לעבן
האַלט מיין קאָפּ אראָפּ;
מיין יעדער איינס ארויף;
צוויי און דריי — אראָפּ.

עס האַלט מיך בא די צעפּ
און שפּייט אויף מיר מיט סם,
עס טראָגט מיך ווי אַ ברעט
אין אַ שטורמדיקן ים.

איז מיר פרעמד גרעניץ און צאָס,
וואו עס שלאָגן מיינע ברעגן;
מיט דעם ים טרינקען מיך די וואָלקנס
טראָגן מיך מיט שטורם און מיט רעגן.

זילבערנע טראָפּנס אין שווערן האָגל —
מיינע טעג און מיינע יאָרן.

מיינע לידער

איך וויל מיינע לידער ניט צאַמען.
ווי קינדער אויף די גאסן
זאָלן זיי טאַנצן, זינגען און שפּרינגען
צווישן פעלקער און ראסן;
וויינען, לאכן און שפּאַסן.

איך מאַך פאַר זיי ניט קיין פּלענער
ווי מיט אַנדערע צו לעבן;
וואָס מערער — אלץ שענער און בעסער!
זאָלן זיי זיך קריגן, אָדער — שטימען.
זייערע וועגן — זאָלן זיי אליין געפינען.

אויב זיי קלעטערן אויף בוימער,
צורייסן אויף זיך זייערע קליידער,
צובײלן זיך די פּנים'ער —
זיינען זיי אין מיינע אויגן
חנ'עוודיג און שענער!

קומען זיי צו מיר געשלאָגענע,
אָדער גאָר איבערגעבעטן —
זיינען פאַר זיי גרייט מיינע טישן
און עס וואַרטן ציכטיקע בעטן.
זיי זיינען גאָרנישט שולדיג,
וואָס די וועלט האָט פאַר זיי באַשלאָסן;
איך וויל מיט זיי לעבן און לאַכן,
וואלצן מיט די ווינטן אויף די גאַסן.

יאַמב

פון אייגן הויז

אליעזר גרינבערג — פון אומעטום

אליעזר גרינבערג האָט אין אונדזער דיכטונג ניט מיט־געבראכט

„קיין שאַרפע עלנבויגנס
קיין יחוס־בריוו,
קיין ליסטיקע חניפה".

ווי א באַשיידענער מענטש און דיכטער מיט ערנסט און אחריות פאַר זיין וואָרט, האָט ער דערפאַר אָבער זיך אליין געבראכט. גרינבערג איז —

„געקומען אויף רוף פון אייגן בלוט,
אין פינצטערן געפעכט מיט זיך אַליין.
אין דורשט נאָך ליכטיקייט פון וואָרט,
וואָס זאָל זיך דורכטראָגן ווי אַ פאַרשטיקט געוויין,
ווי אַ שטומע בענקשאַפט —
וואָס גרייכט אָן מינדסטן אָנדייט אויף וואָרט,
צום ווייטסטן און פאַרשטעלטסטן אָרט —
צום האַרץ—צום טיפסטן גרונט — פון בליענדיקן וויי!".
— און וועמען עס געפעלט — איז גוט!
און וועמען ניש, איז אויך גוט!"

דאָס איז דער באַשיידנסטער גורל פון א באַשיידענעם דיכטער, וואָס קוקט ניט מיט קיין אויגל צו קיינעם ארויף — אפילו ניט צו דער פרעסע אונדזערער, וואָס האָט בידוע ניט איין דיכטער אונדזערן צעריבן און ארונטערגעניידערט צו די קנעכל פון דער מאַדאם שונד...

אליעזר גרינבערג האָט זיך שוין לאַנג אָפּגעוואוינט זיך אויפצוכאַפּן „באַם קריי פון הענער". עס דוכט זיך אים גאָר —

„אז עס קלינגט גאָר שענער
דער קו־קו־רע־קו־פייף אָ־דאָ פון דער פאַבריק"
און ער האָט שוין שלום געמאַכט מיט דעם געדאַנק, אז—
„אָ, ערד פון מיין וויגל, כ'וועל שוין דיינער ניט זיין".

ס'איז אין דעם אפילו פאַראַן אביסל טראַגיק, די טראַגיק פון אַן איבערגעפלאַנצטן מענטשן אין אַ נייער סביבה — אזוי גיך אָבער ווי דער באַטרעפנדער מענטש אָריענטירט זיך, ווי גרינבערג — און נעמט אָן זיין נייע אומגעבונג, הערט דאָס במילא אויף צו זיין טראַגיק, און מעג אפילו באַגריסט ווערן פון יעדן איינעם.

מיר אליין, אָן אייביק פרעמדער אין אמעריקע — איז אַזאַ איבערגאַנג אין אונדזער דיכטונג ליב, אייגן און נאָענט.

האָט אליעזר גרינבערג זיך איינגעבירגערט אין דער גרויסשטאָט, און האָט זיין

„נייע היים מיט נייעם האפער אָנגענומען.
איצט בליט פאַר מיר די שטאָט אדא מיט אירע מויערן,
ווי אַ יונג צערוישטער וואַלד אין שפּעדיקן גרינען:
אָ, שטאָט, מיין שטאָט,
איך קלאַפּ אָן מיט מיין ליד אין דיינע טויערן —
איך שטיי באַרוישט פאַר דיר אויף שוועל —
פון נייעם ליכטיקן באַגינען".

דער נייער, ליכטיקער באַגינען פון דער גרויסשטאָט באַהערשט אים, און זיינע לידער אָטעמען מיט איר ריטם; דער ריטם פון דער גרויסשטאָט, וואו —

„ס'וויינט מיסט און קויט
אויף פאַרנאַכלעסיקטער ערד —
וואָס טראָגט אויף זיך די פאַרשאָלטענע ברכה
פון ניט אויפגעגאַנגען ברויט".

און אז ער פאַרבלאָנדזשעט שוין יאָ צומאָל אין פעלד און זעט ווי מוראַזשקעס אַרבעטן בא א מוראַזשקע-נעסט, דערפילט ער „ווי א פּאַטש אין פּנים, דער מענטש-לאַכער גאווה אין מיר", לגבי דעם עלנט פון דעם מענטש צווישן מענטשן אין דער שטאָט..

גרינבערג נעמט אָבער ניט אָן אלץ וואָס די נייע צייט און גרויסשטאָט טראָגט אים אונטער. אמת, גרינ-בערג'ס ליד אָטעמט מיט דעם גייסט פון דער גרויס־שטאָט, וואָס איז ווי „אַ פלאַקערדיקער שייער, וואָס צערט און ווערט פאַרצערט פון אייגן פייער". דער גרונט טאָן אָבער פון זיין געזאַנג „פון אומעטום", איז אין גרונט גענומען אַ תפילה'דיקער; אַ תפילה צו דעם מענטש פון אומעטום, וואָס גרייכט ווייט אריבער די גרעניצן פון איין לאַנד — זיין נייע היים, אמעריקע. דערפאַר אפשר דער טרעפלאכער נאָמען פון זיין ניי בוך: „פון אומעטום".

גרינבערג נעמט אָן דעם מענטש פון אומעטום, ווי א גוטער זיידע נעמט אָן אַ ליב אייניקל בא דער האַנט. ער פירט אים ארויס אויף דעם ברייטן שליאַך פון דעם וויסטן לעבן, הייסט זיך אים אָפּשטעלן, זיך אליין צווי־מען און זען —

„ווי עס באַגלייט שוין מער די ארבעט ניט קיין ליד!
און אָפּגעטאָן האָט זיך די פרייד פון מי".

און —

„ספלאַטערט איבער אונדז, ווי אַ בייטש, ראַש און חוצפּה'דיק —

די גרויע פּאָן —
פון אייביק מאָנאָטאָנעם מיטגוואָך".

און ער הייסט אים פאַרנעמען —

„דאָס פייערלאכע פלאַקערן פון פייערלעך אין שויבן"
און זיך צוהערן צו דער

„צייט וואָס הערט נישט אויף צו ברענען
און וואַרט מיט אומגעדולט
דו זאָלסט שוין דיין באַרוף דערקענען
און אויפריכטן דיין דערנידעריקטן שטאָלץ.
און אויסלייזן דיין באַליידיקטן יחוס".

און ער באַפעלט דעם מענטש פון אומעטום —

„פיר דורך דיין באַשערטע שליחות:
פון מרידה!
פון אויסלייז!".

די שליחות פון דעם פאַרשקלאַפּטן מענטש פון או-מעטום — דער מענטש פון אונדזער צייט!

ער בעט: —

„זאָל ווידער אויפגיין אויף דער וועלט
אַ לויב צו מי.
אַ לויב צו פרייד".

עס אַרט מיך דעריבער ניט זייער שטאַרק, וואָס גרינ-בערג ליידט דאָ און דאָרטן פון אביסל צעצויגנקייט און איבערפלוס פון רייד אין זיינע לידער, לגבי דער

קאָנדענסירטקייט און דיכטערישן אויפשטייג פון זיינע אריינפיר-ליחער, צו די דריי אָפּטיילן פון זיין „פון אומעטום". דער אָנגעשלאָגענער טאָן פון זיין טעמאַטיק פאַלט אַלצאייגנס צונויף מיט זיין טיילווייז געלייטערטער פאָרם, וואָס גרעניצט זיך — דאָ און דאָרטן — מיט פערפעקציע פון פערזגעבוי.

זיינע לידער אָטעמען מיט דער זעלטענער אויפריכטיקייט פון אַן אָפּנהאַרציקן דיכטער, וועמנס „פענצטער צי דער גאַס, און צו דער וועלט — מיין ליד".

אין זיין ליד „לענין" פעלט דער שאַבלאָנער צוגאַנג פון אַ מיוחס'דיקן פּראָלעטפּעניק, וואָס נוצט אַזוי גערשיקט אויס די גיגאַנטישע לענין-פיגור ווי אַן איינטריטקאַרט אין דעם היכל פון אונדזער ליטעראַטור. דאָ, אין אליעזר גרינבערג'ס „לענין" — איז פאַראַן אוממיטלבאַרער כח פון אַ באַגייסטערטן דיכטער, וואָס ווערט באמת מיטגעריסן פון דער פיגור לענין — פערזענלאַכקייט — ווי פון דעם וואונדער, און אפשר נס — פון אונדזער צייט. די זייטלעך 40-41 פון זיין „לענין" אָטעמען מיט דער גבורה פון אַ דיכטער, וואָס דערהויבט זיך באמת צו דעם וואונדער לענין, וואָס איז —

„ליכטיקער, לויטערער געוויסן".

אין זיין „עס ברענען שוין די ווענט פון דער וועלט", וואו —

„אין אַזעלכע נעכט —
ליגט מען אין צווייפל פארצווייפלט
און מען הערט ווי די האָר ווערן גרוי"

האָט גרינבערג זיך אַליין איבערטראָפן. דאָ האָט דער דיכטער באמת פאַרזיוועגט די פאָרם מיטן אינהאַלט פון זיין ליד, ביז צו פערפעקציע.

זיינע גרויסשטאָטישע און סאָציאַלע מאָטיוון א. נ. „פון אומעטום" פאַרענדיקן זיך מיט „און אַזוי כסדר", וואו דער דיכטער דערציילט אונדז אויף זייער אַ געלונגענעם אופן, אַז —

„גייען לוחות קריצט אַ יעדער נייער דור
אויף בלוטנדיק געמיט — זיין אויסגע'חלום'ט גליק".

גרינבערג ווייזט דאָ אַרויס זייער אַ געזונטע פאַרשטענדעניש פאַר סאָציאַלע פּראָבלעמען, וואָס האָבן בא אים בכלל נעקראָגן אַ גוטן תיקון.

זיינע „לויטערע פאַרנאַכטן" זיינען זייער חנ'עוודיק און שפּילעוודיק געשריבן. דאָס ליד „שטורם" איז כמעט געשריבן אין טאָן פון אַ קינדער-ליד. „זומערטאָג — גיווענגלאַנד", פאַרמאָגט אפילו אַן עלעמענט פון הומאָר. די איבעריקע לידער פון דערזעלביקער סעריע, זיינען פּייסאַזשן גוט געמאָלענע.

דער לעצטער און דריטער אָפּטייל „געזאַנג", איז אַ געזאַנג צו דער אייביקער „גאָענטקייט פון צוויי" —

„ווען זיג איז דורכפאַל. ווען דורכפאַל איז זיג. און ביידע — אומגליק. און ביידע — גליק".

גרינבערג'ן איז דאָ געלונגען, ווי אין זיין ליד „לענין" — בייצוקומען דעם שאַבלאָנעם טאָן פון דער צום ווייפלטן מאָל באַזונגענער ליבע. און דאָס איז אַ דערגרייכונג מיט וועלכער ניט יעדער היינטצייטיקער דיכטער קען זיך איבערנעמען.

א. לוצקי — בראשית אינמיטן.

א. לוצקי איז כולו געזאַנג.

אַז לוצקי רירט זיך צו צו דער „טויטער וועלט", הייבט זי גלייך אָן צו וויברירן מיט לעבן, אויף אַ וואונדערלעכן אופן.

לוצקי איז אייגנאַרטיק אין זיין אוממיטלבאַרקייט, אָריגינעל אין זיין באַנעם פון דער וועלט, און אינטערעסאַנט אין זיין תמימות — דאָס פּאָעטישע פילאָזאָפירן זיינס.

א. לוצקי איז כולו געזאַנג.

לוצקי גייט ניט פאַרלוירן אין זיין „פּאָעטישע פילאָסאָפיע איבער ווערן און צעשטערן", נאָר לויכט אין געגנטייל אויף, וואַקסט אַרויס, אַרויף-און-אַריבער דעם „חושך (וואָס) האָט געהאַט אַ זעאונג ווען קלאָר", און פון דעם גאַנצן פּלאָנטער פון „אַ געווען אינדערמיט", קוקט ער מיר אויס ווי דער חלום פון אַ קינד, ווי זיין —

אַ שטיינדעלע, וואָס האָט אַ פּנים ווי אַ מענטש.
פאַרכאַפּט פון אַלץ — אַליין.
איך — אַ נפשל פון שטיין:
אַה!

פאַרוואָס?

ווייל לוצקי, ווי אַ דיכטער פון כולו געזאַנג — איז טאַקע „פאַרכאַפּט פון אַלץ"; דער גאַנצער קאָסמאָס, אויף וויפיל ער באַנעמט אים מיט זיין —

וויסן פון נישט — וויסן,
וואָס איז טיפער נאָך פון וויסן —

וויברירט אין זיינע „לידער — מיינע גלידער", וואָס „ווילן לעבן און די לידער" זיינע.

לוצקי באַהערשט זיין וואָרט און באַצוויינגט דיך דערמיט; ער נעמט דיך דורך און דורך מיט דעם וואָרט זיינעם. אים גלויב איך ווען ער זאָגט: —

איך בין ערלאך מיט מיין וואָרט — אַזוי ווי שלאָף.

דער בעסטער באַווייז דעראויף זיינען אַלע זיינע דיכטערישע אַרבעטן, מיט זייער שפּרודלדיקן מהות וואָס פאַרכאַפּן דיך מיט דעם רייץ פון די ניאַגאַרא וואַסערפאַלן, און מיט זייער אינווייניקסטן ריטם און וויזיאָנערישער עשירות, כאָטש דאָ און דאָרטן לייזן זיינע פּערזן פון טיילווייזן פּילפּול, וואָס פירט איבערמיאַ צו אַן איבערפלוס פון געגראַמטע רייד, וואָס גרעניצן זיך מיט אייגענעם שאַבלאָן, באַנאַליטעט — אויב דו ווילסט.

לוצקי, דער דיכטער פון דער „טויטער וועלט" — שעפּט זיין טעמאַטיק בא דער דרויסנדיקער וועלט, בא אַלץ וואָס לאָזט זיך זען, הערן, אָנטאַפּן, פילן און באַנעמען; ער באַפלייסט און באַ'בלוט עס מיט דער עשירות פון זיין עמאָציאָנעלן לעבן און גיסט זיך דערמיט אין אַ איינהייט צענויף, ווי מיט דעם „באַפעל פון אחד": אחד—ער. ער—אחד!

א. לוצקי, ווי אַ מענטש מיט אַלע פּאָטענצן פון אַ באַגאַבטן דיכטער — זינגט: -

בא די צווייגן, לערן איך דעם יחוס,
פון פאַרנויגנדיקע שורות.

און „דער יחוס פון פאַרנויגנדיקע שורות" ווערט בא אים — אין זיין דיכטונג — אַזוי פאַראייגנט, אַז די

[…]זיינען טרעטן אָפּ אין הינטערגרונט און גיבן אים אַליין […]לוצקי'ן — אָפּ, דעם אויבנאָן.

[…]לוצקי'ס שעפּערישקייט איז אַ מוז —

[…]שאַפן איז אַ מוז אין מיר — ווי זינד.
[…]אַלע מיינע חושים קלאַמערן צום וואָרט —
[…]וואָס זאָל מיך זעטיקן.

[…]קלאַמערט ער אָבער שוין צו צום וואָרט וואָס זעטיקט [אי]ם, זעטיקט ער שוין אַליין אויך דאָס וואָרט געגנזייטיק צוריק; דער חותם פון זיין פערזענלאַכקייט, ווערט פון אים אַריבער און אַריינגע'כישופ'ט [א]ין דעם וואָרט, וואָס ווערט דורכאויס זיין וואָרט. [א]ון נאָך מער —

[א]יך ווער צעפלאַמט מיט יעדער שורה —
[א]לעמאָל צום ערשטן מאָל!

[ד]אָ קאָנסטו ממש אָנטאַפּן מיט די פינגער דעם אוממיטלבאַרן אמת פון דעם דיכטער, וואָס גרעניצט זיך [מי]ט דער פּשוט'קייט פון דער אויפריכטיקייט אַליין.

א. לוצקי איז ווי דער ים; אַלעמאָל דערזעלבער און [א]לעמאָל ניי. זינגט ער טאַקע וועגן זיך אַזוי:

אַ ים — צעשפּרייט אין מיר אַ שוואונג —
צו זען קלאָר.
צו זען טיף.
און תמיד ניי.
אַזוי ווי ים.

[…]ט טאַקע לוצקי קלאָר, ווייט און טיף. אַלעמאָל איז [ע]ר אינטערעסאַנט און ניי, ווייט און פרעמד פון ווע[…]ס איינפלוס. און אייביק פילט ער, ווי —

ס'איז אין מיר געזאַנג — ניט אויסצוזינגען.
ס'איז אין מיר אַ קוואַל — ניט אויסצושעפּן.
ס'איז אין מיר אַ מוז — צו מוזן מייסטערן.

[מ]ייסטערט ער אויף זיין אייגענעם, טיפּיש לוצקיאַ[נ]ישן אופן: —

איך שלייף און רייף אַרום מיט צויבער־זילבן —
[מ]יינע ציטערדיקע ווייען.

[לו]צקי'ס „בראשית־אינמיטן" איז אַ פּאָעטישער פאַר[…]סט, זיך אַריינצוטיפן אין די יסודות פון דער יצירה. [לו]צקי האָט בא זיך באַשלאָסן, צו —

חלום'ן דאָס לעבן —
מיט דער בלויקייט פון פרימאָרגן.

חלום'ט ער דאָס לעבן מיט אַלע חנ'ן, גלוסטעניש און [...]ייען פון אַ דיכטער. עס דוכט זיך אים, אַז אַלץ איז [פ]אַר אים קלאָר; די ניט־קלאָרקייטן פאַרוואַנדלט ער [א]ין קלאָרקייטן און — פאַרקערט..

און אַז לוצקי בלייבט שטיין פאַר דעם וואונדער [פו]ן דער וועלט און ער דערזעט זיך אַליין אין איר, [...]טל'ט ער דעם באַשייד פון זיין זיין, אַזוי: —

איך טובל זיך אין וועלט.

איך בין אַ ווייל — און שאַף זיך דויער.

[א]ין דער זיין בלויז אַ ווייל און שאַפן פאַר זיך דויער [...]ך כולל, דעם זין און אמת פון דער דויערהאַפטיקייט פון דעם מין מענטש אויף דער וועלט, דאָ [...]טיש איבערגעגעבן אין צוויי שורות. און אַזוי הויבט [לו]צקי פאַר אונדז ביסלאַכווייז אויף דעם פאַרהאַנג פון [...]ם וועלט־געשען. ער זינגט —

ס'איז אַ וועלן אינם ווילן.
אַלע זיינען דאָ צו וועלן.
יעדער זיין איז ניי און וואונדער. —
אַלץ צוזאַמען און באַזונדער.

[...]אַז לוצקי דערמאָנט אייך, אַז עס —

איז געווען דער באַפעל פון אחד —
אַ באַפעל פון אַריבערן אחד. —
און וואָס סע איז געזאָגט געוואָרן —
איז געבליבן.
איז פאַרבליבן צו ווערן,
אויף אַלע ציטן.
אויף אַלע אייביגקייטן.

דערמאָנט עס אייך בלויז אָן דעם אייביקן אמת, אַז די פּאָעזיע האָט זיך אַלעמאָל געשוועסטערט מיט דער פילאָסאָפיע. איז ווער עס וויל נעמט פאַר זיך דאָס בעסטע, לויט דעם געשמאַק זיינעם. מיר — אין לוצקין — געפעלן זיי ביידע.

לוצקי דערציילט אונדז, אַז דער ערשטער וויי פון איידער-איידער איז געווען: —

אַ ווילן אין מיר צו וועלן!
איז געווען דער וויי פון איידער־איידער:
איך! — ווייל!

און כאָטש ער קומט צו דעם אויספיר —

און וואָס ס'עט זיין —
וועט זיין אויף הפקר אומצוקומען.
וועט זיין אין שפּאָר פון צווייטנס קומען —
אומצוקומען.

וואָס איז אָן אמת אָן און פאַר זיך, שטערט עס אים אָבער ניט צו באַנעמען דעם זינלאַכן געלוסט פון דער וועלט —

צו באַצויבערן דאָס לעבן אין דער וועלט.

לוצקי ווערט אָבער גלייכצייטיק ניט פאַר'שיכור'ט און פאַרבלענדט פון אָט דער פאַרצויבערונג. מיט אַלע זיינע חושים פילט ער און ווייסט, אַז אין דער ווייט פון צייט וועט —

אין יעדן וועלק בליען טרויער.

און אַז —

אַ קינד פון ערשט געבוירן
וועט שוין הויערן מיט טריבקייט פון פאַרלוירן.

און אַז —

אַלע ברואים וועלן זיין געבויגן צו דער ערד.
נאָר צו זעטן זיך פון ערד.

ס'אַר אַ געזונטע ערדישקייט עס שטאַרצט אַרויס פון אָט די שורות!

און עס וועט דער עיקרשט —
זיין דער מענטש!

און אַז דער מענטש, קרוין פון דער יצירה — וועט שוין זיין, וועט — ענדליך

דאָס קול פון מענטש
זיין
דאָס קול פון גאָר דער וועלט.

און וואו ער, דער מענטש — וועט זיין —

וועט זיין באַזינט די וועלט.
פאַרוואָס?
ווייל —
מענטש וועט זיין דער שטאָלץ פון אַלע מינים.
און, ווייל —
מענטש וועט זיך דערזען אין אומעטום —
אַזוי ווי גאָט.

דאָ האָט לוצקי, מיר דוכט — אַריינגעבראַכט דעם זינלאַכסטן מאָמענט אין זיין דיכטונג פון זיין „בראשית-

אינמיטן" — דעם מענטש. ווייל פּאָעזיע האָט פאַר אונדז בלויז דאָן אַ ווערט, אויף וויפל מיר געפינען זיך־אַליין אין איר; אויף וויפל זי שפּיגלט אינזיך אָפּ אונדזער לעבן, עמאָציאָנעל.

און אַז לוצקי דערגרייכט שוין דעם מענטשן, פאַרטיפט ער זיך שוין גלייכצייטיק אויך אין זיין וואָרט. ער זינגט —

וועט זיין דאָס וואָרט פון מענטש —
אַריבער יעדן ווערט.
נאָר די תורה אין די ווערטער —
וועט נישט גילטן אויף דער ערד.
און ווייטער —
וועט זיין דער חלום אין די ווערטער —
אין די העלסטע קלאַרן.
נאָר די טוגנט פון די ווערטער —
וועט נישט וואָרן.

איז דאָס אפילו אַ טרויעריקער, אָבער פאַקטישער ס"ה; אַ פּעסימיסטישער אויסגאַנג באַזירט אויף דעם אמת, איבערגעגעבן אין אַ געלייטערטער און קאָנדענסירטער פאָרם, אין פולן הסכם מיט וואָרער דיכטונג וואָס פאַרקערפּערט אינזיך אַלעמאָל דעם אמת, ווי טרויעריק דער אמת זאָל נישט זיין.

און דער טרויעריקסטער פינאַל דערפון איז —

אַז מענטש וועט אייביק ווילדן אויף דער ערד!

און וואָס איז בכלל דער זין, דער פונדאַמענטאַלער — פון אַלץ וואָס לעבט אויף דער וועלט? דער זין, לויט לוצקי'ס פילאָסאָפיש־דיכטערישן באַנעם — איז

אומעטום וועט זיין געשריי: איך!
לויטן ערשטן ווייַ געשריי פון איידער־איידער:
איך — וויל!

לוצקי'ן פאַרלאָזט אויך נישט זיין הומאָר. אויף אַ מינוט טרעט ער אָפּ פון דעם מענטשן און פאַרטראַכט זיך וועגן גאָט. זינגט ער וועגן גאָט אַזוי: —

גאָט אַליין — איז נישט אַליין —
אַ פאַראיין.
אַ געזעלשאַפט פון געטער:
יהוה. אל. שדי. אלהים. אדני.
און דער בונד פון אַלע געטער —
איז אַ סוד:
אחד.

דער אייגנטלאַכער לוצקי אָבער, ווי מיר געדענקען אים פון זיין „אומעטיק און פריילאַך" — שלאָגט אָבער אָן זיין געלונגנסטן טאָן אין זיין „בראשית־אינמיטן", באַם סוף פון זיין זיבעטן אריינפיר, אין זיין „אַ פאַרהאַנגצערעדט זיך", וואָס פאַרכאַפּט דיך ממש מיט זיין אָריגינעלן חן און שפּילעוודיקן ריטם, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר אים. דאָ קומט באַ אים צום אויסדרוק די אוממיטלבאַרקייט אַליין, אָן פילאָסאָפישן אָנשטעל, דער עיקרשט, אָן קונצן.

אין זיין אריינפיר צו זיינע „געהיימען אין דער וועלט" דערנענטערט זיך לוצקי צו זיך אַליין. ער זינגט: —

איך בין אויך אַ זון.
איך בין אויך אַ קוואַל.
איך קום ארויס פון חושך
מיט אַ העלקייט צו באַלייכטן.
איך קוואַל ארויס פון טיפן צו דערהויבן.
איך בין וועלטס אַ זינגער — צו באַזינגען.

דאָ, מיר דוכט — האָבן מיר דעם שליסל צו דעם נס לוצקי; לוצקי א י ז דער „וועלטס אַ זינגער". און די מיסיע זיינע איז — ד י ו ו ע ל ט צ ו ב א ז י נ ג ע ן!

לוצקי ווייסט דעם סוד פון טיפן און פאַרטיפן זיך אין די געהיימען פון דער וועלט. אין אַן אַלטן בוים געפינט ער —

צויבער־איבערראַש.
זקן־בוים איז אינעווייניק נאָך אַ קינד.

קען אפילו געמאָלט זיין, אַז עמיצער האָט עס פריער, פאַר אים — געוואוסט. אויף לוצקי'ס גורל איז אָבער קאָנטיק אויסגעפאַלן צו מאַכן די, און ענלאַכע — אַנטדעקונגען פון די „געהיימען אין דער וועלט", אין אונדזער דיכטונג. און געמאַכט האָט ער זיי אויף נאָר אַן אָריגינעלן אופן, געגעבן — אין אַ געלייטערטער פאָרם.

פון „אַן עפּל אויף דער ערד" לערנט לוצקי אַראָפּ דעם באַשייד, אַז —

וואָס די ערד געבערט —
פאַרצערט.
וואָס די ערד באַגערט —
ווערט.

איז עס דאַכט זיך פּשוט? פון אָט דער פּשוט'קייט אָבער, צויבערט אויף די געניאַליטעט לוצקי'ס, ווי עס צויבערט אויף די געניאַליטעט פון קנוט האַמסון פון אַלע זיינע פּראָזע־דיכטונגען.

אין זיין „קאַמף אין דער טויטער וועלט" פילט זיך לוצקי ווי אַ פיש אין וואַסער. דאָ איז לוצקי היימיש און נאָענט צו זיין „אומעטיק און פריילאַך". דאָ, ווי אין זיין ערשטן בוך — האָבן זיינע לידער אַ סימפּאָנישן פאַרנעם. דאָ, ווי דאָרט — און אפשר דאָ נאָך מער ווי דאָרט — איז זיין „וואַסערפאַל", די זעלטענסטע סימפּאָניע אין פערטער.

זיין „וואַסערפאַל" אַליין, באַרעכטיקט זיין „בראשית־אינמיטן"!

לוצקי טראַכט בליצנאַרטיק. באַ אים זיינען „ווינטן — אָן אומרואיקע ראָסע". „ים'ן מאַכן טומל און טוען גאָרנים", א. אז. וו. און ווייטער.

דער ס"ה פון לוצקי'ס „פּאָעטישע פילאָסאָפיע" איז —

תהו ובהו —
וועלן ווילדעווען צום סוף.
אַלעמאָל — בראשית־אינמיטן!

און אין דעם אינמיטן פון זיין בראשית טויכט אויף ד ע ר מ ע נ ט ש, אין אַ זינלאַכן באַגער צו זיין.

ז אָ ל ז י י ן ד ע ר מ ע נ ט ש! —

איז דער געריוו פון „בראשית־אינמיטן".

איך בין דאָ — צו שאַפן שפּיל פון עיקר.
איך נאָענט זיך צו גרויסע וואונדער.

און דער עיקר פון לוצקיס אייגענעם שפּיל, פאַלט אויף אַ וואונדערלאַכן אופן צונויף מיט דעם גאַנצן שפּיל פון דעם וועלטלאַכן באַשאַף, וועמנס יסודות לוצקי האָט געפּרואווט אין טיילווייז אויך באַנומען, אויף זיין אייגענעם — לוצקיאַנישן — פּאָעטישן אופן.

און אַז דער מענטש איז שוין דאָ — וועט ער „אַנדערן" אַלץ, לויט זיין ווילן און די קאַפּריזן זיינע. דער מענטש וועט זיך אָבער נישט באַנוגענען מיט זיין גורל. ער —

וועט שטייגן אין די הויכן
צו די הויכן פון די הויכן. —

אין אַ לוסטיקן באַגער, צו באַהערשן אַלע ספערן. און אַז דער מענטש וועט זיך דערהויבן צו דער העכסטער הויך זיינער —

וועט זיין אַ קול
פון העכסטע איבער אַלע הויכן:
ה ע כ ע ר נ י ט ד ע ר ה ו י כ ן!
לוצקי'ס געזאַנג פון „והיה באחרית הימים".

[...]שעע בערמאַן

עראָס

[...]די שלאַנגען אין דער פּריירי,
[...]קענטעס צו דיין אַלמעכטיקייט,
[...]ציען זיך אונזערע הענט צו דיר, אַ עראָס!
[...]דער פויגל דעם פאַר'כישופ'טן בליק פון דער
קאַבראַ —

[...]וואַפן איין אונדזערע אויגן
[...]ליכט פון דיין צושטראַלטער הערלאַכקייט...
[...]ווען מיר הויבן אַ טאָסט אין עקזאַלטישער
תפילה,
[...]טרינקען דעם שוים פון געהייליקטן ווייַן —
[...]שטענדיק דער סם אויפן דעק פון דעם בעכער...
[...]אומ'רחמנות'דיק דו ביזט מיט די הערצער,
[...]גייען אויס צו דיר אין פּיין...
[...]ווי פאַרשווענדעריש דו ביזט, אַ עראָס,
[...]די כחות, וואָס האַלטן אויף דיין קעניגרייך...

ווי אַ שוואַן

[...]בינען אין אַ ווינט־געדריי ארום דער
קעניגן;
[...]בינען זשומען אויס די פרייד פון קינפּ־
טיקן באַשאַף;
[...]וויסן זיי אין זייער דעלירינום־טאַנץ,
[...]אין דעם האָניק־צעל דאָרט חלומ'ט שטיל דער
טויט?...

[...]עס איז דער זייד פון בלויען שפּין־געוועב;
[...]עס שפּילט דער ווינט אויף סטרונעס
גילדערנע!
[...]וויסן זיי, די שפּינען — אין זייער־ליבעס־שעה,
[...]שפּעטער וועלן זיי דעם ווייב אַ מאָלצייט זיין?..

[...]איך — איך וויים, דער שטראָם וועט מיך אַמאָל
אָן ברעג צעשמעטערן;
[...]איך — איך וויים, אַז בלינד דאָס ליכט וועט
מיר די אויגן אויסברענען —
[...]פרעס איך שטענדיק זון מיט אויגן ווי מיט
טיגער־ציין
[...]טראָג זיך ווי אַ שוואַן, אויף כוואַליעס ברויזנדע...

בלוט פון דיינע טרויבן

אויף די ראַגן שטייען זיי, די וועסטאַלקעס פון דיין
טעמפּל
מיט ליפּן געררויטלט מיט דעם בלוט פון
טרויב,
און מיט טאָל אין זייערע אויגן
רופן זיי צו די גלויביקע אין דיין הערלאַכקייט.
נאָר דער עכאָ פון זייערע שטימען,
פאַרהייזעריקט פון דעם אייביקן לויב צו דיין
נאָמען —
קייקלט זיך איבער נאַכטיקע שוועלן
ווי דער עכאָ פון דעם שטיין,
איבער ברעגן פון צו'ברוגז'טע ים'ן...
אויף די ראַגן שטייען זיי, די וועסטאַלקעס פון דיין
טעמפּל —
און בעטלען גראָשנס פאַר אַ קרבן צו דיין אַל־
מעכטיקייט...

נאָר זייערע הענט,
מיט צעאייטערטע וואונדן אונטער דיינע גילדערנע
קאָוועס —
הענגען אַראָפּ געקראַמפּט און אונמעכטיק,
ווי עס הענגען פון דעם בוים זיינע איבערגעבראָ־
כענע צווייגן.
אויף די ראַגן שטייען זיי די וועסטאַלקעס פון דיין
טעמפּל
און בויגן זיך אין אַ תפילה צו דיין גלאָררייכער
אייביקייט,

נאָר זייער ברוסט,
געצייכנט מיטן שאַרף פון דיינע בייטשן —
הייבט זיך נישט מער צו דעם ריטם פון געבעט...

ווען דאָס לעבן רופט

ווער קען אָפּהאַלטן דאָס גראָז
אַזוי צאַרט און אַזוי קליין,
פון זיין דורכברעכן דעם שטיין —
ווען דאָס לעבן רופט!

ווער קען אָפּהאַלטן דאָס האַרץ
פון פאַרוואַנדלען זיך אין גלות,
און צופלאַקערן דאָס בלוט —
ווען דאָס לעבן רופט...

אַלטער עסעלין

ווי איינער לייענט

עס איז אפשר אן איבעריקע אויפגאַבע צו וועלן באַ־ווייזן, אז איך האָב אן אידעאַלע באַציאונג צו פּאָעטן. צו מאַנכע (פון מיינע באַליבטע) פּאָעטן גייט מיין טרי־ביוט אזוי ווייט, אז נאָך יאָרנלאַנגע הפסקות לייען איך זייערע ווערק אויף ס'ניי, ניט אזוי צוליב אָפּפרישן אין מיין זכרון די פאַרבלייבטע מייסטערשאַפט פון די פערזן, ווי צוליב ווידערפילן און ווידערזען זיך מיט די אויטאָרן, וועמעס פּאָרטרעטן איך האָב אמאָל, אין מיין עקסטאַ־טישן לייענען — אויסגעהאַקט ווי פון גראַניט — זיי זאָלן מיר אייביק לעבן.

איך וויל ניט מאַכן דעם איינדרוק פון א פּאַגאַן, אָדער פון איינעם וואָס איז א יוצא־מן־הכלל. יעדער גוטער און פיינפילנדיקער לייענער האָט א געוויסע מאָס פאַר־ערונג פאַר זיינע אויסדערוויילטע וואָרט־קינסטלער, ווער מער, ווער ווייניקער, צו דער קאַטעגאָריע פון מער — געהער איך. אויך מיין איך ניט צו זאָגן אז נאָר צו פּאָעטן האָב איך אזא פאַרערונג, הגם איך וועל ניט לייקענען, אז זיי, די פּאָעטן זיינען מיר נעענטער און ליבער ווי די קינסטלער פון אנדערע דענאָמינאַציעס.

ווען איך לייען א ליד, אַן עסיי אָדער א נאָוועלע, דוכט זיך מיר אז איך זע דורך די ווערטער דעם שרייבער פון די ווערטער. וואָס מער א בוך איז מיר געפעלן, אלץ קלאָרער זע איך — אמאָל גאָר אויף דעם סאַמע שוואַכ־סטן אָרט — דעם פּרצוף פון דעם אויטאָר.

אזוי גיך ווי איך דערשפיר די השפּעה פון דעם קינ־סטלער, — גיב איך זיך גלייך אונטער. זאָל ער מיט מיר טאָן וואָס ער וויל. דער סענסואַליסט אין מיר עפנט אויף דאָס מויל און שרייט: גיב, גיב נאָך. ליכט, פּיין, פרייד, יסורים — אבי גיב. פון לייענען קריטיש, זוכן חסרונות — קען גאָר קיין רייד ניט זיין; איך האָב עס סיי־ווי פיינט.

בין ניט מקנא דעם פּראָפעסיאָנעלן קריטיקער, וואָס גייט צו צום בוך מיט דער פאָראויסבאַשטימטער כונה צו געפינען חסרונות, אָדער אפילו מעלות (אויב עס זיינען טאַקע דאָ אזוינע קריטיקער) און דרויסנט זיך אליין ארויס פון דער געשאָנקענער פּריווילעגיע פון.. הנאה לשם הנאה.

צען מאָל קען איך איבער און ווידערלייענען דעם זעלבן פערז און בין פון אים אפשר פונקט אזוי אַנט־ציקט, ווי דער פּאָעט, וואָס האָט אים אָנגעשריבן.

איך שטודיר יעדן נואַנס פון דעם קינסטלערס געמיטס־צושטאַנד, גלייך עס וואָלט גאָר ניט געווען בוך, נאָר א מענטאַלער גיגאַנט מיט דעם אויסזען פון א מענטשן, וואָס איז פּשוט ווי איך אליין — זיצט ארום מיר אין פולער פאַרטרויאונג און דערציילט מיר פערזענלאַך זייַ־נע אינטימסטע סודות (ניט קיין קליינע זכיה) וועלכע זענען אזוי מאַגנעטעזירנדיק, אז איך קען זיך ניט אָפּ־רייסן פון אים, ווען איך זאָל עס אפילו וועלן; איך טאָר א וואָרט ניט פאַרלירן. איך בין טאַקע אזוי טיף עמאָ־ציאָנעל טערירט און דאָ, — ס'אַרא וואונדערלאַכע האַר־מאָניע פון זיינע רייד מיט דעם אויסדרוק פון זיין געזיכט, וועלכן איך זע די גאַנצע צייט ווי אין אַראָרא.

איך זע אים, דעם קינסטלער אפילו דאַן ווען ער באַהאַלט זיך פון מיר בחדרי חדרים; דוקא ווייל ער וויל ניט געזען ווערן.. זע איך אים, מיט דער סענסי־טיוויטעט פון א פרוי, וואָס פאַרשלייפט זיך דאָס קליידל הינטער ארומער און מאַכט עס אזוי סימעטריש, גלייך זי וואָלט געהאַט אויגן אין די פינגער.

ליט־טעקסט איז פאַר מיר ניט סתם לייענשטאָף, וואָס איז ווי א קאָאָפּעראַטיווער ברונען, פון וואַנען קהל שעפּט פּאַרטיקע, דיסטילירטע חכמה, נאָר א מעדיאום דורך וועלכן איך קום אין ספּיריטועלן קאָנטאַקט מיט העם, נו — מיט מיין אויסדערוויילטן מייסטער. דעם טראָפּ אויפן מייסטער און ניט אויפן ווערק.

פון פערזענלאַכער דערפאַרונג ווייס איך, אז סוף כל סוף בין איך ניט אזוי באַגייסטערט פאַר דעם העלד אָדער העלדינע פון דער נאָוועלע, ווי פאַר דעם אויטאָר פון דער נאָוועלע. אין גרונט אינטערעסירט מיך ניט די טעמע, אָדער די טענדענץ, וואָס דער קינסטלער שמוגלט אריין אין דעם ווערק (בערגלסאָן, קולבאַק, כאַריק צ. ב.), איך בין זיי אלץ מוחל. עס איז דער סטיל, טעמפּעראַמענט — אייגענאַרטיקייט וואָס זאַפּט מיך דורך און וואָס איך קען ניט פאַרגעסן יאָרן לאַנג נאָכדעם ווי איך האָב דאָס בוך געלייענט.

למשל, וואָס איז מיר איצט „פּאַן יאַבלאָוס.קי"? רעאַל גראָטעסק ווי ער איז אויסגעשמיט געוואָרן מיט וואָסערע צוואַנציק יאָר צוריק, איז ער דאָך איצט פּאָרט ווי א פאַרגעסענער העלד פון א — הגם ניט אינגאַנצן פאַרגעסענער אוואַנטורע.. אויב איך מעג זיך אזוי אויסדריקן. ווען גייט עס איצט אָן צי דער „פּאַן", א געפּעסוואַשער אין א אידישן רעסטאָראַנט, איז א געוועזענער גראף, צי א געווינלאַכער הילפלאָזער פּיי־לישער שכור? איך האָב עס שוין פאַרגעסן.

וואָס איך קען ניט און וועל ניט פאַרגעסן איז דער פּאַטאָס וואָס זעצט פון יעדן פערז פון דער פּאָעמע. דער כח פון אָריגינאַליטעט וואָס אידענטיפיצירט דעם פּאָעט משה לייב האַלפּערן פון יענע יאָרן...

ווען איך האָב צום ערשטן מאָל געלייענט טאָמאַס גרעיס עלעגיע, בין איך דורכגענומען געוואָרן מיט א געפיל פון יראת־הכבוד פאַר דעם ווערק, ווי אמאָל, אין מיין אינגלטום, אין דעם סומנעם חדר, פאַר די זעאונגען פון ישעיה'ן. שעה'ן לאַנג האָב איך געגרוויכערט סינא־העטן איינעם נאָכן אנדערן, ניט געפינענדיק קיין אנדער מיטל צו באַרוהיקן מיין אויפגעשטורעמטן געמיט. איצט, זיבעצן יאָר שפּעטער, ווי גלייכגילטיק איך קען לייענען די „עלעגיע", ניט מער, אונטער די אלטע, דימענטענע פערזן לויכט ארויס הער סהפּערוועזנטלאַכער און פאַר מיר אייביק לעבנדיקער טאָמאַס גרעי.

אָבער עס טרעפט אמאָל, אָפּטער ווי אמאָל.. איך לייען א בוך און מער ווי בוך־טיראַדע איז ניטאָ. ווערטער, שיינע ווערטער. פערזן, שיינע פערזן. טעראָטענע פערזן. („נעם איך א מעסער און טו א שניט, קיין טראָפּן בלוט גייט פון זיי ניט". — ה. לייוויק) און אמאָל נאָך זייער שיינע צייכענונגען אויך, אין גאָלד געטונקט. און אויף דער הילע וואָלט מען געקענט ארויפשטעלן ניט נאָר דעם נאָמען פון דעם מחבר, נאָר דעם נאָמען מילטאָן, וועט עס דעם בוך ניט העלפן און מילטאָנען ניט שאַטן. אין דעם פאַל בין איך זיך נוהג: איך לייען עס ניט. איך בין ניט מחויב. מיין כלל: וואָס נוצלאָז איז שעדלאַך. מיט העד רוהיקייט פון א פראַנסיס פון אַסיסי פאַרמאַך איך דאָס בוך און זאָג: זאָלן דיך לייענען מיינע שונאים. וואָס דאָס איז פאַר זיי אפשר א ברכה..

מע ווייס דען? עס איז דאָך ווי איך האָב אויבן גע־זאָגט: ווי איינער לייענט.

...יאל א. מ. בראָנשטיין

די וועלט

...וועלט איז גרויס און דו, אין איר —
...אָפן פענצטער, צי א טיר.
...ווער עס וויל — דער קומט אהער;
...גריסט די וועלט און — גאָרניט מער...

...וועלט איז גרויס און דו, ווי זי —
...חלום פון דעם שפּעררם מי —
...גרויס און שיין, אין יעדן קער —
...וועלט אליין און — גאָרניט מער...

...וועלט איז גרויס און דו, דער נאַר —
...ניוט יאָ־און־ניט דער האַר;
...גריינגסט מיט אימפּעט אלץ אהער;
...ייסט אוועק און — גאָרניט מער...

דער טויט

...מיר וואַרט דער טויט הינטער שטאָט בא א
פאַרקען,
...הונגעריקער הונט וואַרט אויף ביין
...אָטקעס אין מאַרקן...

...נאַכט גיי איך אום אויף בית עולמ'ס שפּאַצירן,
...גרינען דאָ און בליען באַם ראַנד פון דער
שטאָט —
...מיין שטעקן און ליולקע וואָס שרעקן איבער
דעם טויט,
...דער חוזק פון ווייסע נעגער־ציין
...פאַרשעמען די נאַכט...

...שטאָלצער גיי איך אום, מיט ביטול און שפּאָט;
...בין מבטל דעם טויט און איך לאַך זיך אויס
פון גאָט...

צו אַ מיידל

...בין שיכור פון דעם ליד פון דיינע אויגן
...עסט זיך אין מיר איין
...דעם שיכרות פון ווייַן,
...איך קוק צו דיר ארויף
...פרייד פון וואונדער;
...אנדער פון אַנטפּלעקונג אין אַפּריל...

...פינגער — ליכט פון אומבאַקאַנטע וועלטן —
...אויס די נאַכט מיט ליכטיקן שוואונג...
...ברענען דיינע ליכט — די פינגער דיינע —
...זעאונגען העלע פון ווייטע טעג;
...וואָס רייצן מיט אומגעריכטן אָנקום,
...אומגעריכטן אָנקום פון חלום אויף דער וואָר...

...ראַנד פון דיין שטערן נעסטלט זיך מיין אומעט,
...פאָרט זיך מיט דער פרייד
...דעם גלי פון דיינע אויגן...
...האַרץ ציטערט אויף
...דעם באַריר פון דיינע ליפּן,
...ציטיקן מיט אָנזאָג אויף רייפן לעבן...

מיין טויטער פאָטער

מיין טויטער פאָטער האָט ווידער אויפגעלעבט
אין מיר.
און כאָטש איך גלויב ניט, ווי ער — אין גאָט,
און כאָטש איך גיי ניט, ווי ער — אין שול,
בין איך דער פאָטער, איך דער זון —
וואָס לעבט זיין לעבן איצט אויפסניי
אין דער זוניגקייט פון מאַי...

מיין טויטער פאָטער האָט ווידער אויפגעלעבט
אין מיר.
און כאָטש איך בין ניט וויים, ווי ער —
און כאָטש איך בין ניט מיד, ווי ער —
בין איך דער פאָטער, איך דער זון —
וואָס טראָגט די לאַסטן זיינע אום,
איך, דער זון — וואָס איז ניט פרום...

מיין טויטער פאָטער האָט ווידער אויפגעלעבט
אין מיר.
און כאָטש איך קרעכץ ניט, פונקט ווי ער —
און כאָטש איך קלאָג ניט, פונקט ווי ער —
בין איך דער פאָטער, איך דער זון —
וואָס ווייטיקט אויף זיין גורל שטיל,
איך, דער זון — וואָס לעבן וויל...

מיין טויטער פאָטער האָט ווידער אויפגעלעבט
אין מיר.
און כאָטש איך בין ניט רייף, ווי ער —
און כאָטש איך בין ניט זאַט, ווי ער —
בין איך דער פאָטער, איד דער זון —
וואָס גילגולט אין דער וועלט ארום
און גריסט דאָס לעבן — אומעטום...

העגט

דאָס געזאַנג פון העגט איז דאָס געזאַנג פון גאָט,
כאָטש קיינער האָט נאָך קיינמאָל ניט דאָס גליק
געהאַט
צו זען די העגט פון דעם באַשעפער, נס פון געשען—
די העגט פון דעם וואָס איז, וועט זיין און איז
געווען. —

אז העגט באַוועגן זיך אין מי פון ארבעט,
זינגט אויף מיט פרייד די יצירה אליין;
דער אָטעם פון דער וועלט באַוועגט זיך מיט
אימפּעט,
באַם געזאַנג פון העגט איבער האַלץ און שטיין.

אז העגט שווינגען אויף אין א באַפעל פון בלוט
וואָס רייסט זיך צו א תיקון אין דער וועלט,
שמייכלט אויף דער קוילעך פון דער ערד אליין
און א נייער סדר ווערט איינגעשטעלט...

די זון ווערט אריינגעשפּאַנט אין יעדן פענצטער,
דער טייך ווערט געטריבן וואוהין מען וויל;
דער חושך פון דער נאַכט ווערט מיט כח פאַר־
טריבן,
מיט דעם כח פון העגט וואָס שאַפן שטיל.

אין זון

אין זון זאַלט איר רייפן, מיט אָנזאָג אויף זעט —
צו אייך, מיינע לידער — איז היינט מיין געבעט.—

די וועלט איז אַ תפיסה, די וועלט איז אַ שטאַל —
וואו מענטש ווערט פאַרשפּיגן פון „מענטשן" מיט
גאַל...

און דער וואָס איז חבר דיר נעכטן געווען,
איז בלינד צו דיין עלנט — ער וויל דיך ניט זען...
דו בלענדסט ווי אַ דימענט און ברענסט ווי אַ ליכט,
מיט צייכן פון אמת וואָס ווייטיקט מיט פליכט
צו דיר און דיין אמת — געבאָט פון דער שעה,
און מענטש אין דעם מענטשן — איז־דאָ און־ניטאָ...

אין זון זאַלט איר רייפן, מיט אָנזאָג אויף זעט —
צו אייך, מיינע לידער — איז היינט מיין געבעט. —

אויף די ראגן וויינט דער עלנט,
אויף די ראגן גאַל'ט די נויט:
— גיב אַ פּעני, גיב אַ ניקל —
בעט דאָס לעבן, מאָנט אויף ברויט.

אין די וויגן וויינען קינדער,
בא די וויגן — קלאָגט די נויט:
— ס'איז דאָס לעבן לאַסט און אומגליק;
טויט דעם לעבן — לויב דעם טויט!..

קום, דערלייזער פון די ליידן —
קום באַפריי פון אומגליק — נויט;
דער וואָס וויל און קען ניט לעבן,
דער זאַל רוען אונטער פלויט!..

סוף זומער

דער זומער האָט פארבלייכט בא אַ יונגען עלטער,
דער זומער וואָס רייצט באַם אויפשטייג פון
הערבסט —
האָבן טעג זיך געבלאַנקעט אויף שיכורע פיס
מיט ליבשאַפט, באַם אָפּגאַנג פון רייף געוואָרענעם
לעבן;
דער מערב האָט שרפות געצונדן באַם ראנד,
בענקשאַפטן פארזייט אין דעם הארץ פון דער
וועלט...

קאַנאַדער ווינטן פראַוועזן שמחות אויף די פריירים
און טראָגן זיך פארשייטע, איבער דאָרף און שטאָט;
דער הימל בייט האַסטיק אַצינד זיינע קליידער,
אין נערוועזן צוגרייט אויף אַ גרויסן קארניוואל —
און אָטעמט מיט משורות פון אומבאַקאַנטע וועלטן,
וואָס לייגן זיך ווי בליי אויף דעם געמיט פון
מענטשן...

דער זומער גייט אויס מיט אַ געוויין פון בלעטער,
וואָס טוליען מיט אַ ציטער צו דער ערד זיך איצט...
דער טייך ווערט ערנסט, ווי דאָס פנים פון אַ
מענטשן —
קנייטשט־אויף זיינע טיפן אין אַ ווייטן פארמעסט,
וואָס טראָגט זיך ארויף־און־אַריבער די אייגענע
ראנדן, וואָס בלייבן פאר'יתום'ט באַם אָנקום פון
הערבסט.

אינדיאַנער זומער

געל און רויטע בלעטער
קושן איצט דיין טראָט;
צווישן בוים און מענטשן
גייט ארום דיין גאָט...

ס'איז דער הימל לויטער
און די זון — זי שיינט;
זיינען טעג געשענקטע —
לעבסטו מיט דעם היינט...

ס'איז די ערד אַ זאַטע
און די לופט איז ריין;
דאָס לעבן בענטשט און פירט דיך
בא דער האַנט אליין...

דו טראָגסט זיך מיט די בלעטער,
אָן אַ ציל — אזוי;
באַוואונדערסט שטיל דעם וועטער
און דעם הימל־בלוי...

סעפּטעמבער־גאָלד צעשיט זיך
איבער שטאָט און פעלד;
אינדיאַנער זומער
איז פון טאָג דער העלד!

בליט דער העלד מיט אָנזאָג,
און דער מערב גלאַנצט;
קומט דער ווינט פון פריירים,
ווירבלט זיך און טאַנצט

ארײַן מיט אימפּעט
פון דעם דאָרף אין שטאָט:
— ווינטער זאָל איצט ווערן —
איז דער ווינט־געבאָט!

פוצן זיך די שויבן,
מיט פראָסט און מיט וואלד;
קלאָגן זיך די זקנים:
— ווינטער קומט; ס'איז קאַלט...

...עס גליווערט דער הימל
מיט האַרבסטיקן חן;
אַ כלה גייט צו חופּה
מיט פרייד און געוויין...

עס יאָמערן בלעטער
אַוועק אין געטאַנץ;
אינדיאַנער זומער
טוט זיך אָן אַ קראַנץ

פון צונטער־רויטע בלעטער
אין זון און אין ווינט,
וואָס בייט זיך מיט דעם וועטער,
ווי קאַפּריז פון קינד —

און טאַנצט־אויף אומגעריכט
מיט דעם ערשטן שניי,
וואָס קומט מיט דעם אוונט
מיט רייץ און געדריי —

און רייסט אויף די אויגן
פון יונג און פון אַלט:
דער ווינטער איז געקומען
און ער גריסט זיך קאַלט...

יוסף און פייגעלע פאניץ

מר. און מרס. ב. סאפּקין

ב. ווינער

לאפין

א. ליבערמאַן

דיקשטיין

אַ פריינט

ה. באָרענשטיין

אַ חבר

פיליפּס סטודיאָ

באַגריסן די דערשיינונג פון „ליד"

The Pacific Press, 2604 Brooklyn Ave. Los Angeles, California

פרייז 25 סענט